

HYPOTHEEKCENTRUM
IS NUTTIG
aire spectator

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

Afghanistan een
tweede Vietnam?

(zie blz. 226)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:

Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:

K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

P. L. Hoeyers
brigade-generaal der infanterie

p/a HKS, Frederikkazerne
v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag
Telefoon (070) 16 66 29

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

W. C. Louwerse
commodore Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

J. M. J. Bosch
majoor der cavalerie

B. A. C. Droste
luitenant-kolonel van de Koninklijke
luchtmacht

dr. A. A. Klumper
luitenant-kolonel van de militair
psychologische en sociologische dienst

ir. G. M. van der Laan
brigade-generaal van de technische staf

dra. J. W. M. Schulten
luitenant-kolonel verbindingdienst

BUREAUREDACTIE/PRODUKTIE:

Spul 47, 2511 BL Den Haag
Telefoon (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar
Loose nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij
Postbus 6, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 7 09 11
Contractprijzen op aanvraag

NADRUUK VERBODEN

- 206 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht
- 207 Organisatie en legervorming en de discussie
- 208 Red Flag en Europese F-16-samenwerking, door B. A. C. Droste, luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht
- 218 Militaire bedrijfskunde, een nieuwe weg (2), door drs. J. Kort, kolonel der infanterie
- 226 Is Afghanistan een tweede Vietnam? door T. G. J. Damen en M. P. Dekker, majoors der infanterie resp. der genie
- 235 Beweging in het verdedigend gevecht (rectificatie)
- 236 Israël en het echec van de PLO, door drs. W. B. S. de Vries, politiek analist LaS
- 240 Discipline in het leger der Romeinen, door dr. P. G. G. M. Schulten, wetenschappelijk hoofdmedewerker Erasmus-universiteit, Rotterdam
- 248 Meningen van anderen: Verkenningseenheden, een andere visie — Beweging in het verdedigend gevecht — Materieeldienstorganisatie
- 250 Antwoord op meningen van anderen: Verkenningseenheden, een andere visie — Beweging in het verdedigend gevecht — Materieeldienstorganisatie
- 252 Boeken

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 84006 (55.17/94) / LuO 84509 (55.17/91). Regeling dagelijks reizen tussen de woning en de plaats van tewerkstelling voor buiten Nederland geplaatste militairen (herdruk, oktober 1985).

LaO 85017 (23.24/11) / LuO 85518 (23.24/10). Instelling Korps Militaire Controleurs Gevaarlijke Stoffen.

LaO 85018 (78/532). Regeling opleiding voor sergeant-majoor tot applicatieprogrammeur.

LaO 85019 (51.2/129) / LuO 85519 (51.2/93). Districtsbeschikking 1986.

LaO 76014 (82.2/13) / LuO 76509 (82.2/13). Regeling vervoer voor rijksrekening bij bewegingsvrijheid buitengewoon verlof e.d. (herdruk, januari 1986).

LaO 78016 (81/44) / LuO 78515 (81/38). Reisbesluit militairen 1978 (herdruk, januari 1986).

LaO 86002 (51.16/33) / LuO 86501 (51.16/34). Deelneming aan verkiezingen.

Lamed 78/397n (028-85). Cursus voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 04.1/16 (032-73) / Lumed 04.1/16 (520-73). Overzicht van de regelingen inzake vervoer van goederen in Nederland (herdruk, december 1985).

Lumed 23.1/76m (519-85). Commissie van advies inzake opleiding tot officier voor speciale diensten van de Koninklijke luchtmacht.

Lamed 003-86 (78/535). Opleiding tot beroepsofficier.

Lamed 004-86 (55.3/244). Regeling sportevenementen.

Lumed 501-86 (53/79). Marinemedaille.

Lumed 514-85 (53/78). Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier.

Mededelingen van het Commando Opleidingen Koninklijke landmacht

Binnenkort beschikbaar:

VS 2-1592, 7e dr. Exercitiereglement, uitgave 1986.

VS 3-250, 1e dr. Het NBC-masker (veldmasker beschermend C3), uitgave 1986.

VS 2-1550, 3e dr. Handleiding Instructeurs materieelherkenning, uitgave 1986.

VS 17-410/1, 4e dr. Schiettechniek Leopard-1-V, uitgave 1986.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator“ ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Op *maandag 12 mei 1986* te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introducé(e)s een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te 's-Gravenhage, waar door generaal G. L. J. Huyser, chef defensiestaf, in de Faya-Lobbizaal, een inleiding zal worden gehouden over het onderwerp

De NAVO na 2000 - Conceptuele ontwikkelingen

Na de voordracht wordt, als gebruikelijk, gelegenheid tot discussie geboden. (In aansluiting daarop vindt de jaarlijkse *Algemene ledenvergadering* plaats die alleen voor leden toegankelijk is.)

Introductie: d.t.v. de secretaris, Ikol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, gebouw 110, Postbus 90701, 2509 LS Den Haag (tel. tijdens diensturen (070) 16 68 99).

Organisatie en legervorming en de discussie

MS De artikelenserie over organisatie en legervorming van de hand van majoor De Vries (*Mil. Spect.* 154(1985)(9,10,11)) is — zo is gebleken — door zeer velen gelezen en intensief becommentarieerd en/of aangevuld. Een dergelijke belangstelling uit het vakgebied is, niet in de laatste plaats voor de scribent, verheugend. Het commentaar was bovendien grondig, duidde veelal op een nauwkeurige bestudering van de artikelen en bood de gelegenheid in een aantal gevallen dieper op bepaalde aspecten in te gaan. De verkregen aandacht stemt de redactie tot tevredenheid en is voor de lezer wellicht een aansporing te komen tot creatief denken en schrijven.

Het tijdstip lijkt nu echter te zijn gekomen de discussie over organisatie en legervorming te stoppen, ongeveer driekwart jaar na het verschijnen van het eerste artikel onder die titel. Het is niet de bedoeling in ons militaire vakblad onderwerpen van het hoogste abstracte niveau tot op het kleinste detail te behandelen; de artikelen zijn veelal probleemsignalerend en — naar wordt gehoopt — richtinggevend voor, dan wel bijdragend aan, een mogelijke oplossing voor het geschetste probleem. Dat betekent dat in dit geval bij de door maj. De Vries gekozen „bottom up”-benadering een aantal elementen, de organisatie en legervorming betreffende, niet aan de orde is gesteld. Elementen die bij een „top down”-benadering zeker aandacht zouden hebben verdiend en ook zouden hebben gekregen. De vraag doet zich echter voor of een van beide methoden de voorkeur verdient, of dat maximaal rendement zou zijn verkregen door toepassing van een combinatie van beide systemen? De waarheid ligt immers vaak in het midden. In nauw verband hiermee kan de vraag worden gesteld tot op welk niveau de „bottom-up”-benadering nog zinvol is: compagnie, bataljon, brigade of hoger? Voorts kan men zich afvragen of die methode bij alle soorten eenheden bruikbaar is om tot een optimale organisatiestructuur van taken en middelen te komen. Kortom (onbeantwoorde) vragen genoeg.

Uit de systeemtheorie, die algemeen toepasbaar is en waaruit ook het militaire besluitvormingsproces stamt, zou men kunnen afleiden dat de „top down”-benadering geschikter is voor de probleemanalyse, waarbij tussen de dan gecreëerde deelproblemen de samenhang is verzeerd. Vervolgens zou een „bottom up”-benadering de praktische invulling kunnen geven met een toetsing aan de bruikbaarheid.

Ook de inbreng van andere aspecten zoals de menselijke factor, de personeelstekorten en de budgetbeperking zouden in een systematische benadering aan hun trekken kunnen komen. Een dergelijke volledige benadering leent zich evenwel niet tot publikatie in ons tijdschrift, alleen al gezien de omvang van zo'n artikel dat dan de vorm en inhoud zal aannemen van een memorandum of stafstudie. Schrijver heeft met zijn benadering, waarbij hij stelde niet te pretenderen compleet te zijn, de lezer — hopen wij — tot nadenken gebracht. De creativiteit die is tentoongespreid verdient waardering en navolging. Dat is evenwel niet altijd even gemakkelijk. Dergelijke stellingnamen en ideeën betreffen vaak lange-termijnvisies en -oplossingen waaraan een organisatie „nog niet toe is”. In die gevallen moeten immers gebaande paden worden verlaten en van huidige opvattingen afwijkende ideeën worden gepresenteerd. Dank zij een dergelijke handelwijze start echter de verdere ontwikkeling van een organisatie, begint verdere aanpassing, verandering en vernieuwing. Goede discussies en een gedegen toetsing moeten aantonen of het ook verbeteringen zijn. Maar de ideeën moeten er eerst zijn!

De nieuwe gevechtshandleiding, met name het hoofdstuk het verdedigend gevecht, roept vragen op over de wenselijke organisatie, de initiële en verdere opleidingen van het beroeps- en reservepersoneel, de frequentie van herhalingsoefeningen en bezinning over het fenomeen RIM-eenheden; de Militaire Spectator berichtte hierover reeds. De aangedragen aanpassing van de organisatie en legervorming van het Nederlandse legerkorps kan een — wellicht gedeeltelijke — oplossing bieden voor de zeker bestaande en onderkende problemen. Het geleverde commentaar heeft overigens duidelijk gemaakt dat de voorgestane opvattingen in een aantal gevallen kunnen worden verbeterd. Wellicht dat later, en eventueel in een ander kader, door u verder mogelijkheden en/of aanvullingen aan de orde kunnen worden gesteld.

Een woord van dank gaat uit naar de auteur en naar allen die zich in woord en geschrift metterdaad met de discussie hebben beziggehouden.

B. A. C. Droste

luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

Red Flag en Europese F-16-samenwerking

In de maanden juni en juli van dit jaar zullen voor de tweede keer in de geschiedenis verscheidene F-16's van de Koninklijke luchtmacht dagelijks in het Amerikaanse luchtruim in de staat Nevada te zien zijn. Het zijn vijf vliegtuigen die, als onderdeel van een geïntegreerd Europees F-16-detachment, deelnemen aan oefening Red Flag. Samen met Noren en Belgen worden KLu-vliegers in de gelegenheid gesteld onder zo realistisch mogelijke omstandigheden de operationele training te verfijnen. Iedere vlieger wordt opgedragen in een tiental missies de diverse tactieken te beoefenen. De waarde van de tactieken zal metterdaad blijken aangezien de vlieger, in tegenstelling tot de normale training, aan een nagenoeg realistische dreiging wordt blootgesteld. Realistisch omdat de vlieger — hoewel uiteraard „net” niet echt — door de dreiging kan worden geneutraliseerd. Een mislukte missie is dan het keiharde resultaat, dat ten overstaan van de gehele Red-Flag-gemeenschap dagelijks naar voren komt, in een debriefing waaruit ter lering van allen het hoe en het waarom van het resultaat worden geanalyseerd.

De Koninklijke luchtmacht heeft de Red-Flag-oefening zo waardevol bevonden, dat zij na een proefdeelneming in 1984 heeft besloten daaraan regelmatig deel te nemen. Voorshands is de frequentie éénmaal per twee jaar. Niet zozeer omdat de KLu niet vaker de oceaan zou willen oversteken; integendeel. Zij heeft zich echter gebonden aan de deelneming van ten minste één andere Europese F-16-partner, en deze partners wensten om uiteenlopende redenen in eerste instantie een tweejaarlijkse cyclus. Dat de KLu hierbij afhankelijk is van andere partners komt voornamelijk voort uit logistieke redenen, met name het gebrek aan eigen transportcapaciteit om de oceaan over te steken. Een zelfstandige onderneming is echter niet uitgesloten. Zolang er evenwel Europese F-16-partners zijn hecht de KLu sterk aan een ge-

zamenlijk optreden; niet alleen om de eerdergenoemde redenen maar zeker óók vanwege de noodzaak het F-16-wapensysteem in de diverse landen zo veel mogelijk identiek te doen zijn en te houden. Voor de KLu is Red Flag dan ook meer dan een zeer interessante operationele oefening. Het is evenzeer het inhoud geven aan de „commonality” van het wapensysteem, zowel ten aanzien van de modificatiestandaard als bij het gebruik van het systeem (zie ook *Mil. Spect.* 155(1986)(1)7).

In dit artikel zal dan ook niet alleen aandacht worden besteed aan de diverse aspecten van oefening Red Flag; ook de specifieke samenwerkingsaspecten zullen nadrukkelijk worden belicht. Na een beschouwing van de historie van Red Flag zal de Europese F-16-deelneming in 1984 en, zoals voorzien, in de komende maanden aan de orde komen.

Achtergrond oefening Red Flag

Het verloop van de oorlog in Vietnam aan het eind van de jaren '60 en in het begin van de jaren '70 liet duidelijk zien, dat de Amerikaanse strijdkrachten weinig profijt hebben kunnen trekken uit de ervaringen van de Tweede Wereldoorlog en in Korea. De verliezen van de USAF in Vietnam, waren relatief hoog en vooral die van de vliegers zonder oorlogservaring. Gelet op de „bruikbare” leeftijd van een jachtvlieger betrof dat vrijwel alle USAF-vliegers. Want de vliegers met ervaring uit de Tweede Wereldoorlog en eigenlijk ook de vliegers die in Korea ervaring hadden opgedaan, waren te oud om actief deel te nemen. De les uit deze oorlogen, dat een jachtvlieger pas na enkele oorlogsmisaties minder kwetsbaar en tegelijk effectiever is, moest derhalve door iedere vlieger op een zeer kostbare wijze opnieuw worden geleerd. Bovendien — en dat is een triestere constatering — bleek de USAF met haar trainingsprogramma

nogal af te wijken van hetgeen eigenlijk operationeel is vereist. Het vliegprogramma leerde de vliegers wel de basiscapaciteiten zoals het afvuren en afwerpen van de diverse wapens en het uitvoeren van luchtgevechttechnieken maar verzuimde dit alles in een geïntegreerde tactische conceptie — met realistische scenario's — te beoefenen. Een ontwikkeling die voor vrijwel iedere krijgsmacht in vreedstijd dreigt. De verklaring is eenvoudig. Naar gelang de tijd sinds de oorlog verstrikt worden veelal stringentere operationele beperkingen van kracht. Het periodiek noodzakelijke gebruik van echte munitie en het vliegen op de vereiste zeer geringe hoogte komen om budgettaire en milieu-overwegingen, maar ook vanwege de vliegveiligheid, onder spanning te staan. Is dit in het hedendaagse dicht bevolkte Westeuropa zeker een feit, het gold in de jaren '60 ook in de dunner bevolkte Verenigde Staten.

Relatief laat in de oorlog in Zuidoost-Azië onderkende de USAF het probleem en besloot alsnog tot een drastische wijziging van de operationele vliegertraining. Het nu alom in de NAVO opgeld doende adagium „train as you fight” dateert uit die periode. De USAF en vooral enkele zeer energieke commandanten van Tactical Air Command, zoals gen Creech, ontwierpen een trainingsprogramma waarbij iedere operationele vlieger met een zo realistisch mogelijk conflictscenario de eerste kwetsbare en weinig effectieve tien „oorlogsorties” reeds thuis dient te doorstaan. Realistisch houdt in dat de vliegers zonder enige beperkingen

het operationele vluchtprofiel qua hoogte, snelheid, enz. kunnen volgen. Tegelijkertijd zullen zij echte bewapening op realistische doelen (vliegvelden, landmachtconcentraties, bruggen, enz.) moeten afwerpen, waarbij zij worden geconfronteerd met een tegenstand van vliegtuigen en grond-luchtinstallaties (kanonnen en raketten). Tegen deze dreiging dienen de vliegers alle beschikbare passieve en actieve middelen en tactieken toe te passen. De enige concessie aan de realiteit is dat de lucht- en de gronddreiging „slechts” gesimuleerd vuur uitbrengen. Voor de geleide wapens gaat de simulatie evenwel zó ver dat het de vlieger voorkomt alsof er metterdaad een raket op hem wordt afgevuurd. Hij neemt rookpluimen waar die hem tot op of boven zijn vlieghoogte „volgen” (de zg. smoky Sam's). Dank zij verdergevoerde registratieapparatuur is het bovendien mogelijk met grote zekerheid vast te stellen of het vliegtuig zou zijn geraakt, met als gevolg een „verloren” missie.

Na afloop van de missie worden alle betrokkenen gezamenlijk in een zg. mass debriefing met elkaars resultaten geconfronteerd — hoe „pijnlijk” de conclusie ook zou kunnen blijken. Op video worden markante missers en fouten, maar ook succesvolle tactieken, geanalyseerd en bewezen. Vertegenwoordigers van de grond-luchtsystemen en van de vijandelijke vliegtuigen lichten e.e.a. nauwkeurig toe. Vooral de laatsten, de zg. agressors, spelen hierin een bijzondere rol. Deze agressors zijn vliegers die worden verondersteld te den-

Belgische, Deense en Nederlandse vliegers, met in het midden de KLu-detachementscommandant Ikol B. H. A. de Jongh, voor het Red-Flaggebouw in 1984

ken en te handelen als de potentiële tegenstander. Het zijn in beginsel zeer ervaren en goede vliegers die, met de tactieken van de potentiële tegenstander, het de NAVO-luchtstrijdkrachten zo moeilijk mogelijk moeten maken.

Op 29 november 1975 begon de eerste Red-Flag-cyclus op Nellis AFB. Te laat voor de oorlog in Vietnam maar, zoals gezegd, het adagium „train as you fight” werd nu een primair element van de vliegertraining in vreedestijd. Gebruik makend van de uitgestrekte en nauwelijks bewoonde Nevada-woestijn werd inderdaad uitermate realistisch getraind; aanvankelijk met nog weinig sophisticated registratie- en evaluatiesystemen, maar alle overige ingrediënten waren aanwezig. Ook nu begonnen echter na enkele jaren opnieuw vredesbeperkingen een rol te spelen. Het scenario en de evaluatie waren dermate realistisch dat vliegers soms onder te hoge druk de missie uitvoerden. Dat leidde tot een verhoogde ongevalratio. Hoewel zulks bij de opzet door de USAF-leiding was ingecalculeerd, werd het langzamerhand steeds minder acceptabel geacht. Met tegenzin werden weer restricties ingevoerd. De zg. „Rules of engagement” van de agressors en van de te oefenen vliegers voor het doorzetten van een aangeaan luchtgevecht werden drastisch beperkt. Ook werd een minimumhoogte van resp. 250 en 100 voet voor de eerste en tweede serie van vijf missies per vlieger van kracht. Voorts kreeg de dagelijkse debriefing meer het karakter van een algemene nabeschuiving (waaruit een ieder zijn eigen lessen mocht trekken) dan een nadrukkelijke, individuele behandeling van niet geslaagde missies waarbij het incasseringsvermogen van de betrokken vliegers zwaar op de proef werd gesteld. Red Flag kon daardoor steeds minder voldoen aan de oorspronkelijke opzet om de eerste tien „oorlogsmisssies” reeds in vreedestijd achter de rug te hebben. Men heeft evenwel een acceptabel evenwicht tussen vliegveiligheid en operationele waarde gevonden. Het Red-Flag-scenario biedt de deelnemende NAVO-partners dan ook nog steeds aanzienlijk meer trainingswaarde dan in hun eigen oefengebied mogelijk is.

Wat een ieder op Nellis AFB direct opvalt zijn de typisch Amerikaanse kenmerken van groot en veel. Zonder oefening Red Flag herbergt dit vliegveld reeds vele squadrons met te zamen 120 vlieg-

tuigen, merendeels F-16's. Tijdens de oefening loopt het aantal op tot ver boven de 200 en omvat daarmee in feite de sterkte van alle jachtvliegeenheden van de Koninklijke luchtmacht. Het vliegveld is uitgerust met twee volwaardige parallelle banen van elk 12.000 voet (ca. 4 km), waar gelijktijdig startend en landend verkeer plaatsvindt. De flexibiliteit gaat zelfs zo ver dat het starten en landen in tegenovergestelde richtingen op beide banen een regelmatig terugkerende gebeurtenis is. Desondanks zijn lange wachttijden bij start en landingen normaal en daarmee dient men voor de brandstofreserve rekening te houden. Houdt men zich niet aan de zeer stringente en complexe verkeersleidingsprocedures dan ontstaan snel stuw-effecten („filevorming”) waardoor de missie-uitvoering in gevaar komt. Schertsend, maar niet minder ernstig bedoeld, wordt wel gezegd dat wie erin slaagt op tijd te starten — het luchtruim te kiezen — reeds voor de helft een geslaagde Red-Flag-missie achter de rug heeft. Het is duidelijk dat het starten en landen niet voldoen aan het criterium „train as you fight”. Dat is dan de concessie die moet worden gedaan om overeenkomstig de vredesvliegveiligheidsnormen van het overmatig druk bezette Nellis AFB te mogen opereren.

Deelneming van Europese F-16-partners

De Europese F-16-partners zijn bekend als de zg. EAPAF-naties (European participating air forces). België, Denemarken, Nederland en Noorwegen vervullen vanaf 1975 de unieke rol dat zij samen met de Verenigde Staten het F-16-wapensysteem van de grond hebben getild. Vrijwel sedert het begin zijn de EAPAF-landen als volwaardige partners bij de operationele ontwikkeling betrokken. Zonder deze samenwerking zou het onmogelijk zijn het systeem effectief te beheren, laat staan de noodzakelijke aanpassingen te realiseren die tot heden erin resulteren dat de KLu-F-16's, zowel technisch als technologisch, aan de eisen van de tijd beantwoorden. Een bonus die door het veelzijdige ontwerp van de F-16 mogelijk is. De ontwikkelingen van het F-16-wapensysteem worden geleid door het F-16 Steering committee en het F-16 Operational sub committee. Tevens bestaat er een zg. Multinational testing and tactics development (MTTD) programma dat met name de operationele elementen moet aandragen. Het is

F-16 van KLu 311 Sq op 43.000 voet boven de Atlantische Oceaan op weg naar oefening Red Flag

binnen dit MTTD-kader dat in het begin van de jaren '80 werd voorgesteld de EPAF-partners in de oefening Red Flag te doen participeren.

In 1983 werd over deelneming een principeakkoord bereikt, waarna werd ingeschreven voor de Red-Flag-oefening 1984/4. Dat was de vierde Red-Flag-cyclus van het „fiscal year” 1984 dat in de VS op 1 oktober van het voorafgaande jaar is begonnen. Besloten werd met 16 Europese F-16's aan de zes weken durende oefening deel te nemen. Deze zes weken zijn verdeeld in drie nagenoeg identieke tweeweekse cycli. Iedere twee weken treedt dan ook een nieuwe groep vliegers aan om de vereiste tien missies te vliegen. Uiteindelijk bleef het Europese detachement beperkt tot twaalf F-16's. De Noorse luchtmacht zag zich, o.a. om financiële redenen, gedwongen af te haken maar heeft steeds verklaard in de verdere toekomst principieel bereid te zijn mee te doen (hetgeen dit jaar inderdaad het geval zal zijn).

Vorbereidende activiteiten

Op zich is het verplaatsen van twaalf F-16's naar de Verenigde Staten geen bijzondere uitdaging. Dank zij het vliegbereik van de F-16 staat men, met een tussenstop op Kevlavik (IJsland), na ca. 5 uur vliegen al op het Noordamerikaanse continent. Hierna zijn overigens nog 6 vliegreuen nodig om op Nellis AFB (ca. 300 km van Los Angeles) te geraken. Met Air refueling — waarin tot heden alleen de KLu-vliegers zijn geoefend — is de vlucht nog eenvoudiger, zij het kostbaarder. De uitdaging aan de EPAF-naties betreft evenwel

het feit dat niet één maar drie luchtmachten in een geïntegreerd detachement zich voor een zesweeke oefenperiode naar de VS verplaatsen. Ondanks het identieke wapensysteem kent iedere F-16-luchtmacht immers haar eigen regels en werkwijzen. Zo zijn de vliegoperationele criteria per natie wezenlijk verschillend (bv. de start- en landingslimieten bij slecht weer), is de logistieke werkwijze van de F-16 verschillend en is de financiële/rechtspositionele situatie van de diverse nationaliteiten verre van gelijk. Ten slotte is er het gevoelige probleem van leiding geven. In de NAVO is dat wel opgelost wat de operationele bevelvoering betreft, maar bij het dagelijks leiden van personeel met verschillende rechtsposities zijn er, ondanks de goede wil, in potentie vele mogelijkheden tot wrijvingen.

Het leiding geven is opgelost zoals dat in multinationale organen als EEG en NAVO gebruikelijk is, namelijk een roulerend leiderschap, waarbij de commandant overigens slechts met instemming van de partners (consensus) beslissingen kan nemen die het gehele detachement betreffen. Op zichzelf is dat geen fraaie oplossing. Binnen het EPAF-detachement blijven in feite drie subdetachementen met hun eigen specifieke aard in stand. Extern levert het roulerende leiderschap voorts het knelpunt op dat de USAF als organisator binnen zes weken wordt geconfronteerd met drie opeenvolgende detachementscommandanten. Bovendien opereren er dan nog drie technische officieren, van wie voor de gereedstellings- en onderhoudswerkzaamheden een zo mogelijk nog intensievere samenwerking wordt vereist.

Parallel aan deze opzet tijdens Red Flag, wordt de oefening voorbereid door leden van de staven en onderdelen van de deelnemende landen. Hierbij wordt wèl geaccepteerd dat een natie administratief de algehele leiding op zich neemt. Bij de eerste Red-Flag-oefening was dat de Belgische luchtmacht. De voorbereiding betreft de actieve deelneming van operationele, logistieke en administratieve vertegenwoordigers van iedere natie. In diverse opeenvolgende vergaderingen stellen zij gezamenlijk het „Project plan” op waarin de oefening tot in het kleinste detail wordt vastgelegd. Deze details betreffen zowel de oefening zelf, als de heen- en terugvlucht, de logistieke afspraken — inclusief „bouten en moeren” — en de financiële

regelingen. Vooral de laatste vergen nauwgezette afspraken. Gedurende de oefening belanden vele reserveonderdelen die aan een bepaald land toebehoren in het vliegtuig van een ander land. Dat kan zelfs een motor zijn. Het voordeel van internationale samenwerking wordt hiermee onderstreept; het onderdelenpakket kan immers zo rationeel mogelijk worden samengesteld en is derhalve beperkt in omvang. Ook behoeven nu niet drie luchtmachten gedurende ruim zes weken schaarse en kostbare testapparatuur te missen maar kan die last worden verdeeld. Tegenover deze evidente voordelen staat echter een zware administratieve last. Na afloop van de oefening moeten de kosten zo eerlijk mogelijk worden verdeeld en dat betekent dat alle kosten naar de individuele partners moeten kunnen worden teruggeleid. Mogelijk ontwikkelt de samenwerking zich in de toekomst zo ver dat de totale som door alle partners kan worden gedeeld; nu is het echter nog niet zover.

Behalve het Project plan gaan de EPAF-partners op individuele basis een „Letter of agreement” (LOA) aan met de USAF. In feite betreft dit een contract — een zg. „Foreign military sales case” — waarin het leveren van diensten en goederen door de USAF aan het desbetreffende land zijn vastgelegd. De diensten betreffen de faciliteiten op Nellis AFB en in het vlieggebied; de goederen betreffen in hoofdzaak de bewapening.

Nadat het Project plan en de LOA zijn geakkordeerd kan de oefening beginnen. De eerste aanzet is de zg. Planning conference. Deze vindt ca. zes weken voor aanvang van de oefening op Nellis AFB plaats. De direct bij de organisatie betrokken leidinggevende functionarissen van operationele en logistieke zijde zijn hier aanwezig. De administratieve aspecten van de oefening worden nauwgezet doorgesproken en in toenemende mate ook alle vliegveiligheidsaspecten. Gewapend met lijvige documentatie keren de detachementscommandanten naar hun eenheden terug, waarbij zij erop moeten toezien dat alle betrokkenen en met name de vliegers zeer nauwgezet op de hoogte zijn van de gehele regelgeving. Sommige eenheden kennen zelfs specifieke oefenweken, waarbij de oefening vliegtechnisch en -tactisch wordt voorbereid.

Oefening Red Flag 1984/4

De eerste Red-Flag-oefening van de EPAF-landen vond in de maanden juni en juli van 1984 plaats. De heenweg verliep zonder grote problemen, al noodzaakte de sterke tegenwind boven het Amerikaanse continent tot een extra tussenstop. De terugweg was problematischer. Zelfs eind juli blijkt het nog mogelijk dat het vliegveld Kevlavik op IJsland gedurende verscheidene dagen vanwege zware mist is gesloten. Uiteindelijk werd een alternatieve route gevolgd waarbij vanuit Sondrestrom op Groenland over een afstand van bijna 3000 km zonder bijtanken in de lucht in één keer de sprong naar Europa werd gemaakt.

Na aankomst op Nellis AFB volgden de Europeanen direct het zeer strakke Red-Flag-programma. Om te beginnen betekende zulks dat een ieder de zondag voorafgaande aan de tweeweekse oefenperiode bij inleidende briefings in het grote amfitheater van het Red-Flag-complex aanwezig moest zijn. Door deze zondagse briefing loopt één grote rode draad: vliegveiligheid. Ingeleid door de commanderende generaal van het gehele Nellis-complex, en vervolgens in detail behandeld door een keur van Red-Flag-stafleden werd vliegveiligheid erin gehamerd. Mede aan de hand van videofilms werden de deelnemers gewaarschuwd voor te ver doorgevoerde tactische vliegmanoeuvres. Beelden van vliegtuigen die net niet erin slaagden tijdig voor de grond op te trekken, vormden een gruwelijke maar preventief werkende waarschuwing zich niet te ver in realistische scenario's te laten meeslepen. De briefings werden enigszins verlicht door een inleiding van de dienstdoende dominee, aalmoezenier of rabbi die o.a. suggereerde een deel van de winst die sommigen onherroepelijk op de goktafels en machines van het zeer nabije Las Vegas dachten te maken aan het goede doel af te staan. In de praktijk bleek de oefening echter zo veeleisend dat men hieraan nauwelijks toekwam.

De oefening zelf begon met een zg. „familiarisatievlucht” in het vlieggebied. Dat is grotendeels een woestijn, omgeven door bergachtig terrein. Deze terreinkenmerken vormen de grootste nadelen voor de Westeuropese Red-Flag-cursisten. Het terrein lijkt absoluut niet op het voor hen meest waarschijnlijke operatiegebied; ook het weer is er „te goed”.

Deze nadelen worden meer dan gecompenseerd door de aanwezigheid van vele nagebootste militaire doelen, die qua radarkarakteristieken en luchtverdedigingssystemen uiterst realistisch zijn. Deze mogen — behalve de bemande luchtverdedigingssystemen — vrijelijk worden aangevallen. In dit zeer omvangrijke gebied voltrok zich gedurende de tweeweekse oefeningen het oorlogsscenario. Tot ieders verbazing is het gebied niet volledig onbewoond. De woestijn is namelijk in beginsel zeer vruchtbaar. Als men maar aan water kan komen, kan men de woestijn laten bloeien. Na een zeldzame regenbui is dan ook plotseling een groen waas over het landschap waarneembaar. Enkele boeren bebouwen dank zij zeer diepe waterputten en geavanceerde irrigatietechnieken bepaalde stukken woestijn. Uiteraard zijn die gebieden voor iedere aanval verboden en door het oogverblindende groen van de bebouwde velden gelukkig goed waar te nemen.

Een ander gewinningspunt voor Westeuropese vliegers is de hoogte van het terrein. De woestijn ligt ca. 1,5 km boven zeeniveau. Dit, in combinatie met de hoge temperatuur, maakt de lucht nogal ijl, waardoor het vliegtuig minder „scherp” reageert dan men bij het laagvliegen in Europa gewend is. Aangezien het vliegtuig bovendien van relatief zware middelen is voorzien (brandstof, bewapening en elektronische hulpmiddelen), moeten tragerere reacties uit zowel tactisch als vliegveiligheidsoogpunt nadrukkelijk worden ingecalculleerd.

Na de familiarisatievluchten begonnen de vliegers aan de gesimuleerde oorlogsmisaties. Via een gevarieerd aantal opdrachten, waarbij de vliegers binnen het grote kader van het aanvalsplan zelf de tactieken moesten bepalen, werden vijandelijke doelen aangevallen. Bij goede resultaten werden de aangevallen luchtverdedigingssystemen aan de vijandelijke sterkte onttrokken. Ook werden de Red-Flag-vliegtuigen zelf meermalen „neergeschoten”. Een concessie aan de oefeningswaarde van de individuele vliegers had echter tot gevolg dat zij weer „gewoon” mochten doorvliegen. Dank zij steeds verdere instrumentatie van het oefengebied kon men op „real time”-basis de voortgang van de oefening in het 200 km verder gelegen Red-Flag-centrum op Nellis AFB volgen. Individuele vliegtuigen werden op een reusachtig

F-18 van US Marine Sq 323 op de flightline te Nellis

scherm geprojecteerd en door specifieke symbolen herkend. Tevens werden live video-opnamen gemaakt; opnamen waarvan men tijdens de dagelijkse debriefings de relevantste beelden liet zien, met het „detail” dat veelal de vliegtuignummers duidelijk herkenbaar waren. Ook werd met geavanceerde simulatietechnieken getoond hoe de vluchtbana van afgevuurde raketten was verlopen en — het belangrijkste — of die raketten al dan niet met de juiste technieken en tactieken waren ontweken.

De Westeuropese F-16 vliegers waren volledig in de oefening Red Flag ingepast. Dagelijks gaven ook zij hun ervaringen, kritiek en aanbevelingen ten overstaan van een ruim 200 man sterk publiek ten gehore. Zo moest iedere EPAF F-16-luchtmacht minimaal één keer de functie van Overall Mission Commander „invullen”. De betrokken vlieger was dan verantwoordelijk voor het gehele planningsproces en voor de uitvoering van een missie. Een opdracht die al gauw tachtig deelnemende vliegtuigen omvatte; behalve de eigen en Amerikaanse F-16's, o.a. F-111's, RF-4's, F-4's, A-10's, A-7's, F-18's en de luchtverdediging in de vorm van F-5's, F-15's, F-14's en/of F-16's, maar ook ondersteuning door Awacs, KC-135 tankers C-131, C-141 en zelfs B-52's. Sommige van deze vliegtuigen vlogen de missie vanaf andere bases, hetgeen de planning compliceerde. Ondanks het uitgestrekte oefengebied vergde de tactisch juiste en uiteraard veilige inzet vele hoofdbrekens. Dat gold des te sterker omdat echte munitie werd gebruikt. De Westeuropese F-16-vliegers met meer ervaring, en niet in de laatste plaats de KLu-vliegers, toonden dat zij zelfs deze voor hen ongebruikelijke taak goed aankonden, zij het met specialistische assistentie voor de hen onbekende ondersteunende eenheden. Zij leverden dan ook zeker een positieve bijdrage aan de leercurve van de Amerikaanse vliegers.

De opgedragen missies zijn nagenoeg alle uitge-

C-141 stijgt op boven de flightline met EPAF-F-16's, met het doel een tactische herbevoorradingsmissie uit te voeren

voerd. Aangezien per natie maar vier F-16's beschikbaar waren, was een hoge graad van benutting vereist. Dit betekende dat buiten de vliegperiode het onderhoud moest worden verricht. In tegenstelling tot de situatie op de meeste thuisbases was de logistieke dienst in twee vrijwel even grote ploegen ingedeeld die van 's ochtends vroeg tot middernacht het onderhoud verzorgden. Ook werd zo nodig op zaterdag of zondag doorgewerkt. (Voor de USAF is dit overigens niets bijzonders. Na de dagploeg komt op iedere USAF-basis ter wereld een volwaardige nachtploeg binnen en als de vliegers om welke reden dan ook niet worden gerealiseerd, wordt langer doorgevlogen; of dit nu 's avonds of in het weekeinde is. Zo maken de USAF vliegers 11 à 12 werkuren per dag en dit zou nog meer kunnen zijn als de vliegveiligheid niet een grens bij 12 aaneensluitende werkuren had gelegd. Als tegenhanger is de Amerikaanse operationele commandant bevoegd zijn eenheid vrijaf te geven als het vereiste aantal vliegers is gerealiseerd.)

Een bijzonder aspect van operaties op Nellis AFB is de hitte. Temperaturen van 35 tot 40 °C onder een onbarmhartige zon zijn normaal. Een ieder die de eerste keer uit de immer met airconditioning gekoelde werkruimten de buitenlucht instapt, loopt als het ware tegen een warme muur op. Uitdroging, zonnesteken en zg. „thermal stress” zijn reële gevaren. De vliegers die, gezien het grote aantal vliegtuigen dat voor een Red-Flag-missie start, vaak 45 tot 60 minuten in de cockpit op

gloeiend hete betonnen platforms en taxibanen moeten doorbrengen alvorens starttoestemming te krijgen, moeten hiermee ernstig rekening houden. Zij nemen dan ook met water gevulde flacons mee in het vliegtuig, waarvan zowel voor als na de vlucht een dankbaar gebruik wordt gemaakt. Ook de technische dienst heeft het in dit opzicht zwaar te verduren. In tegenstelling tot de individuele hangars op de Europese thuisbases staan op Nellis AFB alle vliegtuigen buiten opgesteld. Al snel wordt ervaren dat voorzichtigheid bij het genieten van het mooie weer geboden is. Een positief aspect is dat men al direct een gezonde kleur heeft; een kleur waarvoor de Nederlander doorgaans op vakantie moet gaan. Ondanks de verlokkingen van een toeristisch zeer attractieve omgeving (Las Vegas), is oefening Red Flag echter geenszins een vakantie. Zoals eerder gezegd worden er zeer lange dagen gemaakt. Alleen op zaterdag en eenmaal in de twee weken op zondag komt men mogelijk aan ontspanning toe. Dat veronderstelt dan wel dat alle vliegtuigen weer volledig inzetbaar zijn. Zo niet dan wordt er doorgewerkt.

Na afloop van oefening Red Flag 84/4 werden de kosten en baten door ieder land afzonderlijk geanalyseerd. Het resultaat was dat, bij onstentenis van gelijkwaardige trainingsfaciliteiten in West-Europa, een voortzetting van de EPAF-deelneming zonder meer kosteneffectief werd bevonden, zij het dat de frequentie voorlopig op één zesweekse oefencyclus per twee jaar is bepaald. De USAF-norm om iedere operationele vlieger eenmaal per twee jaar aan een Red-Flag-oefening te laten participeren ligt hierdoor helaas buiten het bereik van de EPAF-luchtmachten. Verheugend is evenwel dat het principe van EPAF-deelneming is geaccepteerd, waardoor binnenkort de tweede oefening van deze Europese naties zal kunnen plaatsvinden.

Tweede EPAF-deelneming aan Red Flag: 1986/4

De tweede keer dat de EPAF-naties aan Red Flag deelnemen komt in grote lijnen overeen met de eerder beschreven opzet. Na de Belgen in 1984 heeft nu de Koninklijke luchtmacht de leidinggevende rol in het organiseren van de gezamenlijke Europese deelneming. Helaas ziet opnieuw één EPAF-partner zich genoodzaakt tussentijds af te

haken. Deze keer waren niet financiën de oorzaak maar een tekort aan vliegers: betrekkelijk onvoor- zien is de Deense luchtmacht, die in 1984 een licht overschot aan F-16-vliegers had, binnen één jaar geconfronteerd met een meer dan overmatige uit- stroming van ervaren vliegers. Aangezien de Scandinavische luchtvaartmaatschappijen een re- latief hoge leeftijd voor sollicitanten van de lucht- macht accepteren en zij bovendien, in tegenstel- ling tot de Nederlandse situatie, in beginsel geen specifieke burgerkwalificaties (brevetten) verei- sen, verlieten behalve jonge vliegers ook oudere kaderleden de Deense jachtvliedsquadrons. Deel- neming aan oefening Red Flag met het resterende vliegerbestand wordt, mede gelet op de te handha- ven paraatheidsnormen in Denemarken, niet ver- antwoord geacht. In feite maakt de Noorse lucht- macht een vergelijkbaar dieptepunt mee, waarbij sommige operationele squadrons qua vlieger- sterkte zeer sterk zijn gereduceerd. De Noren hadden evenwel na de teleurstelling van het niet kunnen meedoen in 1984 principieel besloten in ie- der geval in 1986 te participeren. Met veel organi- satorische complicaties voor de thuisblijvende eenheden is dat tot heden inderdaad nog steeds het geval. Overigens heeft ook de KLu met het eu- vel van een ongewenst vliegerverloop te maken, zij het gelukkig nog niet in de mate zoals de Scan- dinavische luchtmachten.

Ingevolge het niet deelnemen door de Denen kun- nen de overigen een vliegtuig meer meenemen. De ervaring van de eerste oefening heeft uiteraard ook wat bijstellingen voor opzet en organisatie van het detachement opgeleverd. Voor de KLu ligt de nadruk op de offensieve lucht-grond- i.p.v. luchtverdedigingsmissies. Red Flag blijkt voor die taak de meeste oefenaspecten te bieden, aspecten

die in West-Europa niet of slechts zeer moeizaam zijn te beoefenen. Dit neemt uiteraard niet weg dat ook tijdens offensieve missies de KLu-vliegers de luchtverdedigingstactieken ter zelfverdediging zullen moeten kunnen toepassen. Meer aandacht zal worden besteed aan ECM- en ECCM-technie- ken door het voor de eerste keer meenemen van specifieke systemen. Ook zal overeenkomstig de vaardigheid in Air Refueling die onze F-16-vlie- gers sinds 1985 bezitten, gebruik worden gemaakt van de tankercapaciteit die altijd als integraal ele- ment van USAF-luchtoperaties beschikbaar is. Overeenkomstig de USAF-conceptie worden in beginsel alle USAF-vliegtuigen in de lucht bijge- tankt alvorens zij het vijandelijke (oefen)gebied naderen.

In de afgelopen twee jaar zijn de faciliteiten van het Nellis oefengebied nog verder uitgebreid. De schiet/bomgebieden bieden nu een volledig geïn- tegreerd „electronic threat environment” van meer dan vijftig simulators op het gebied van grond-luchtdreiging. De dreiging is gebaseerd op de omvang van twee vijandelijke divisies en omvat 1500 individueel aan te vallen doelen. Binnen het immense oefengebied ligt qua registratie het ac- cent op een gebied van 150x70 km waar tot ca. 135 vliegtuigen gelijktijdig en driedimensionaal kunnen worden gevolgd en „bewaakt”. Alle gege- vens zijn op nagenoeg real-timebasis op Nellis be- schikbaar zodat evaluatie en analyse overeenkom- stig snel kunnen geschieden. Nog nadrukkelijker zal de KLu door het meenemen van specialisten participeren in de verzameling en evaluatie van de gegevens. Hierdoor zal ook naderhand een beter gebruik van de ervaringen kunnen worden ge- maakt. ▶

KLu-vliegers van 323 Sq nadat zij een Red-Flagmissie hebben volbracht

De samenwerking tussen de EPAF-naties is inmiddels eveneens verder verbeterd. Zowel operationeel als logistiek zijn er SOPs (Standard operating procedures) opgesteld, waardoor de eerder bedoelde nationale verschillen in het werken met het F-16-systeem worden geminimaliseerd. Niet alleen op Nellis AFB maar reeds tijdens de vlucht naar de VS zijn dergelijke bindende afspraken ontbeerlijk. De vlucht over lange stukken oceaan zonder reële uitwijkhavens vergt éénhoofdige leiding. Die is er nu dan ook gekomen, zij het dat de beslissingscriteria voor de betrokken functionaris na een langdurig en moeizaam overleg tussen alle partners nauwgezet zijn vastgesteld. Positief hierbij is dat de Denen ondanks hun feitelijke afwezigheid op Nellis AFB, in alle voorbereidingen participeren en een volledige stem hebben. Zonder wezenlijke complicaties kunnen zij de volgende keer zonder meer weer deelgenoot worden. Bovendien leveren de Denen met hun Search-and-Rescue-vliegtuigen (Gulfstreams) de essentiële begeleiding en ondersteuning tijdens de oversteek. Opnieuw zullen de EPAF-vliegers samenkomen met collega's met zeer uiteenlopende ervaringen en kwalificaties. Weliswaar zijn zij tijdens deze oefening de enige buitenlanders maar dat wil niet zeggen dat zij de enige overzeese ervaring hebben: F-16-vliegers van USAFE uit Hahn in de Bondsrepubliek nemen ook deel. Zij zijn bekend met de Westeuropese omstandigheden en ontmoeten onze vliegers regelmatig, zowel op de grond als in de lucht. Hetzelfde geldt voor A-10- en F-111-vliegers, die in Engeland zijn gestationeerd. Voorts participeren US Navy, US Marines, Air National Guards en squadrons van de US Force Reserve. Hoewel het jachtvliegen voor de meeste vliegers van deze laatste twee eenheden geen hoofdzaak is, slagen zij erin een relatief hoge graad van professionaliteit te bereiken. Vaak zijn deze eenheden met zeer modern materieel uitgerust, waaronder F-16's en F-15's. Uiteraard hebben allen vele jaren fulltime-luchtmachtersvaring opgebouwd. Bovendien maken zij een belangrijk aantal vliegreuren op de vrije dagen en weekeinden dat zij beschikbaar zijn. De „gemiddelde” tactische USAF-vlieger maakt al gauw 250 à 300 uren per jaar en de Air National Guard en Reserve komt aan de helft toe. De 180 vliegreuren per jaar van de fulltime KLu-vliegers steken hiertegen enigszins pover af. Wel staat ertegenover dat de

KLu-vliegers gewend zijn meer effectiviteit uit een vliegreur te halen dan hun Amerikaanse collega's. Desondanks blijft het aantal vliegreuren dat een vlieger binnen een bepaalde tijd op zijn naam kan brengen een maatstaf voor zijn operationele inzetbaarheid en de vliegveiligheid. Hoe meer hoe beter gaat hier dan ook zeker op.

De gelegenheden om ervaringen uit te wisselen zijn legio. Het wordt de EPAF-vliegers dan ook duidelijk dat de tactische concepties zoals die in West-Europa gelden voor de USAF niet de enige zijn. Geconfronteerd met mondiale verplichtingen en verantwoordelijkheden zijn verschillende concepties noodzakelijk. Ook dit is een les van de oorlog in Zuidoost-Azië. Wat een goed trainingsprogramma lijkt in West-Europa is dat nog niet voor het Midden-Oosten of Korea. Staat de NAVO voor de Europeanen centraal, voor de Amerikanen is het één van de allianties, zij het uiteraard een belangrijke. De EPAF-vliegers worden dan ook in staat gesteld voor hen onbekende tactische concepties te beproeven. De nog uit de Tweede Wereldoorlog daterende tactieken van grote, min of meer gesloten formaties, waarin offensieve en defensieve vliegtuigen in een zg. „package” zijn verenigd is er één van. Daarentegen kunnen de Europeanen aan de Amerikanen ook waardevolle ervaringen overdragen. Regelmatig mogen zij de missieopzet en -uitvoering bepalen. Dat zulks dan resulteert in, vaak verhitte, discussies over de effectiviteit is duidelijk, maar dat dient het Red Flag doel eens te meer.

Medio juli zal de oefening voorbij zijn en keren de Europeanen huiswaarts. Ditmaal zal niet het gehele EPAF-detachement gezamenlijk terugvliegen. Halverwege haken de Nederlanders en Belgen af en de Noren gaan alleen verder om de oceaan over te steken. De eerstgenoemden blijven dan nog twee weken in Noord-Canada en wel in Goose Bay (Labrador) om de merites van het laagvliegen te beoordelen. De teruglopende oefenmogelijkheden in West-Europa en met name de oppositie in de Bondsrepubliek tegen de haars inziens onevenwichtige NAVO-laagvliegbelasting van dat land zijn aanleiding deze optie serieus te nemen. Hoewel Red Flag dan dus officieel voorbij is zullen de naweën op Goose Bay goed merkbaar zijn. Het geïntegreerde onderdelenpakket moet immers van het Noorse deel worden ontdaan en worden aangevuld met nieuwe voorraden

uit België en Nederland. De Noren hebben zelf voldoende mogelijkheden en geen behoefte aan deze laagvliegfaciliteiten. En hiermee zijn dan ook direct de grenzen van de EPAF-samenwerking aangegeven. Hoe ver die samenwerking ook is gevorderd, de Nederlandse luchtmacht wordt nog niet toegestaan op grote schaal laagvliegoperaties in Noorwegen te beoefenen. Dank zij de tweede Red-Flag-oefening en de intensieve samenwerking is het in ieder geval wèl mogelijk gebleken met de Belgen naar Goose Bay te gaan. De F-16-samenwerking draagt zo ertoe bij dat er een belangenovereenkomst groeit, waardoor verdere stappen niet alleen bespreekbaar maar zelfs uitvoerbaar kunnen worden.

Conclusie

Oefening Red Flag is een zeer waardevolle operationele oefening voor jachtvliegers en ondersteunende eenheden. In het kader van de Europese F-16-samenwerking levert Red Flag echter een extra bonus. Hoewel de EPAF-naties hetzelfde wapensysteem F-16 gebruiken, bestaat er een autonome neiging het wapensysteem op strikt nationale wijze te beheren en in te zetten. Dat is een gevolg van de specifieke nationale situatie maar ook een gevolg van ingevoerde gewoontes, die wel verklaarbaar zijn, maar vaak het rationele gebruik niet ten goede komen.

Samenwerking als in Red Flag dwingt de naties evenwel zich in elkaars situatie te verdiepen. Zo komt men langzaam maar zeker een benadering overeen waarbij een ieder concessies moet doen.

De winst is echter veel groter. Standaardisatie en interoperabiliteit — beide hoog in het vaandel van NAVO — zijn het gevolg. De situatie zoals die bij de F-104G is gegroeid behoort tot het verleden. Hoewel in de jaren '60 en '70 een groot aantal NAVO-luchtmachten met dit type werd uitgerust, zag men slechts uiterlijke overeenkomsten. Individuele nationale ontwikkelingen hadden nl. tot gevolg dat de subsystemen dusdanig verschilden dat de diverse F-104G's nauwelijks door een „vreemde" luchtmacht konden worden onderhouden, laat staan voor een operationele missie met bewapening konden worden uitgerust. De F-16's van de EPAF-naties zijn volledig uitwisselbaar. Tot heden, maar ook voor de langere termijn, bestaat bij de EPAF-partners de wil de F-16 op gelijke standaard te houden. Zo vindt er in de komende jaren een relatief omvangrijke operationele modificatie plaats, waardoor alle EPAF-F-16's (ca. 450) met nieuwe systemen op een hogere standaard worden gebracht. Het volgende, nog grotere modificatieprogramma — wel „Midlife update" genoemd — wordt qua invulling onderzocht. Op deze wijze blijkt het F-16-wapensysteem te blijven beantwoorden aan de eisen die de ontwikkelingen van de dreiging aan de Koninklijke luchtmacht stelt. Strikt nationaal bezien zou dit niet meer mogelijk zijn.

Red Flag als onderdeel van de F-16-samenwerking van de EPAF-naties draagt dan ook ertoe bij dat er een belangenovereenkomst groeit, waarbij de NAVO als veiligheidsinstituut, en in groter verband zelfs de Europese samenwerking, ten zeerste is gebaat.

drs. J. Kort*

kolonel der infanterie

Militaire bedrijfskunde, een nieuwe weg (2)

Wie de studieprogramma's „bedrijfskunde” van de verschillende universiteiten en hogescholen met elkaar vergelijkt, ontdekt behalve gemeenschappelijke onderwerpen een duidelijk verschil naar opzet en inhoud. Ook een vergelijking van de opleidingen tot (beroeps)officier in diverse landen laat kenmerkende verschillen zien.¹ Kennelijk zijn er meer wegen die naar Rome leiden. Deze constatering vooraf is geen rechtvaardiging van de juistheid van onze zienswijze over het programma militaire bedrijfskunde van de studierichting Operatiën. Integendeel, het geeft één van de fundamentele problemen aan waarmee alle betrokkenen bij de onderwijsvernieuwing kampen. Ieder-

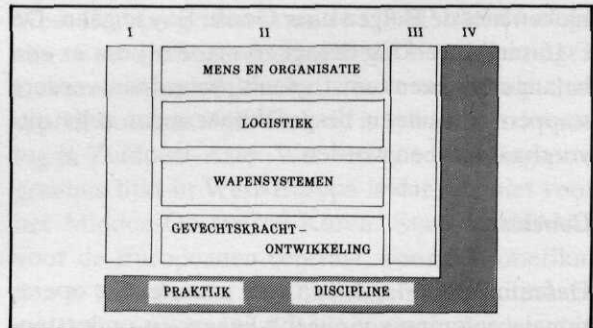

een heeft een (andere) visie op wat een beroepsofficier moet kunnen en kennen. Zo heeft de Onderwijsraad ernstige twijfel uitgesproken over de vraag of militair hoger onderwijs op een wetenschappelijke leest gewenst is.² Het fundamentele probleem bij de totstandkoming van een militair bedrijfskundige opleiding is van de opleiding — om een beeldspraak van prof. dr. Koene te gebrui-

* m.m.v. drs. J. Heijnsdijk (Besturing & Organisatie), drs. P. Ehrhardt (Mens & Organisatie), prof. ir. M. A. W. Scheffelaar (Wapensystemen KL), kol. ir. R. W. J. Merison (Wapensystemen KLu) en prof. dr. K. A. M. Bogaert (Logistiek).

¹ US Tradoc (o.l.v. Igen C. W. Bagnal) — *Review of education and training for officers; a comparison of officer education and training in the US and selected foreign armies.*

² Bezinning nodig op wettelijke regeling militaire opleiding; Onderwijsraad over wetenschappelijk onderwijs krijgsmacht. *Staatscourant* (1985)(247).

Afb. 1 Opleidingsmodel Operatiën (afstudeerrichting Gevechtskrachtontwikkeling nog niet opengesteld)

ken — een amalgaam te maken waar het nog veel weg heeft van een conglomeraat.

De studierichting Operatiën

Fasering³

Teneinde van de militair-bedrijfskundige opleiding voor de studierichting Operatiën een systematisch en samenhangend geheel te maken is gekozen voor een indeling van het programma in vier fasen (zie afb. 1).

— Eerst maken de cadetten kennis met het begrip „wetenschap” en zijn waarde. Voor deze kennis-making zijn twee hoofdvakgebieden gekozen: Mens & Organisatie en Besturing & Organisatie.

— In de tweede fase wordt de studie versmald tot (in vergelijking met de breedte van de gehele opleiding) één van de thans openstaande vakgebieden: de afstudeerrichtingen Mens & Organisatie, Wapensystemen, of Logistiek. De indeling van de wapens, de dienstvakken en functiegroepen (KLu) over de afstudeerrichtingen is weergegeven in afb. 2. Gedurende die periode moet de cadet een zeker niveau van inzicht bereiken; inzicht in

³ Dit deel van het artikel is grotendeels geput uit de discussie over de studierichting Gevechtskrachtontwikkeling, t.w.: G. Koene — Militair-operationele praktijktheorie. *De Schijf* (1985)(25 feb).

de mogelijkheid en begrensdheid van een wetenschappelijke discipline om praktijkproblemen op te lossen. Praktijkproblemen storen zich immers niet aan wetenschappelijke indelingen. Voor een dergelijke verdieping lijkt een smalle basis gewenst.

— Verbreding van de relatief smalle basis geschiedt in de derde fase. Behalve een fundamentele kennismaking met de andere niet gevolgde afstudeerrichtingen, zijn als relevante onderwerpen onderkend Militair recht en een vakgebied dat wordt omschreven als Politiek-militaire omgevingsfactoren.

— Ten slotte vindt in de vierde fase een expliciete bezinning plaats op de Praktijktheorie van militaire operatiën. De praktijktheorie moet culmineren in de eindopdracht.

Het begrip „praktijktheorie” verdient nog enige aandacht. Een *praktijkdiscipline* is erop gericht vorm te geven aan het wetenschappelijke handelen in de beroepsuitoefening.⁴ Daarvoor moet een model worden ontwikkeld over de *operationele officier in actie* (lees: in het bijzonder in oorlogstijd). In dat model moeten zaken naar voren komen als de maatschappelijke niveau-eisen, het kunnen functioneren binnen weinig strak omschreven opdrachten, het kunnen functioneren in onzekerheid en onder grote druk alsmede het dragen van een op niets of niemand af te schuiven verantwoordelijkheid.

Het zal wellicht duidelijk zijn dat wij hiermee afstand nemen van de zienswijze van de Onderwijsraad die van een officier verwacht dat hij de techniek van oorlogvoering beheerst, snel en deskundig beslissingen kan nemen, en die niet verwacht dat een officier kan nadenken over nieuwe problemen of in zijn vak originele bijdragen kan leveren.²

Programma

— Fase I vindt zijn weerslag in de propedeuse. Behalve in de „vakken” Besturing & Organisatie en Mens & Organisatie wordt onderricht gegeven in Kwantitatieve methoden (basiswiskunde, computerkunde en statistiek), Tactiek & Operationele logistiek en Engels. Nederlands is in de propedeuse

⁴ Zie hiervoor o.a.: M. H. Grijpdonck — *Theory and research in a practice discipline: the case of nursing* (diss.). Manchester (1980).

Afstudeerrichting	Wapen/Dienstvak/Functiegroep	
Mens & Organisatie	Infanterie Cavalerie Artillerie	Personeel Grondoperatiën
Logistiek	Intendance Aan- en afvoertroepen Geneeskundige troepen	
Wapensystemen	Infanterie Cavalerie Artillerie	Vliegoperatiën Grondoperatiën Gevechtsleiding
Gevechtskrachtontwikkeling		Inlichtingen Luchtverkeers- beveiliging Meteorologie

Afb. 2 Studierichting Operatiën; indeling per afstudeerrichting

se gerangschikt onder het onderwerp communicatieve en sociale vaardigheden, een onderdeel van Mens & Organisatie.

— Fase II start na de propedeuse in het eerste doctoraaljaar en eindigt halverwege het derde studiejaar (tweede doctoraaljaar). Behalve de gekozen of opgedragen afstudeerrichting worden in het tweede doctoraaljaar Kwantitatieve methoden (operations research, computerkunde, statistiek) afgerond, evenals Tactiek & Operationele logistiek. Bovendien kan de cadet zich nog bekwamen in Duits of Frans.

— Fase III duurt circa een jaar en bevat de „vakken” Besturing & Organisatie, Militair recht, Politiek-militaire omgevingsfactoren en/of Mens & Organisatie, Logistiek, Wapensystemen; e.e.a. afhankelijk van de gevolgde afstudeerrichting.

— Fase IV eindigt begin november van het vijfde studiejaar. In deze fase vindt de integratie van de verschillende deelgebieden en de eindstudies plaats.

De militaire opleiding, bestaande uit de algemene militaire opleiding (AMO) en de specialistische opleiding (SMO) vindt geïntegreerd plaats gedurende de gehele opleiding, d.w.z. dat gedurende de opleiding op de KMA afzonderlijke perioden zijn bestemd voor AMO en SMO. De SMO bv. geschiedt in 3 delen: een deel aan het begin van het tweede studiejaar, het tweede deel halverwege het derde studiejaar en het laatste deel aan het einde van het vierde studiejaar. De cursus bij het Korps Commandotroepen vormt een onderdeel van het AMO-programma en vindt plaats aan het einde van het tweede studiejaar. ▷

De KMA vernieuwt . . . en niet alleen uiterlijk

Vershil landmacht - luchtmacht

Een ander probleem dat moet worden opgelost is het verschil tussen de opzet en duur van de SMO-KL met die van de KLu. De opleiding tot verkeersvlieger en officier grondoperatiën kan vanwege het specifieke van deze opleiding niet in delen worden gesplitst. De SMO-KLu dient daarom aan het eind van de KMA-opleiding te worden gesitueerd. Daardoor ontstaat een tempoverschil met de KL-opleiding. De doctoraalfase van de KLu-cadetten verloopt dan ook gescheiden van die van de KL-cadetten. Zulks heeft uiteraard geen consequenties voor de kwaliteit van de opleiding, maar veroorzaakt wel kwantitatieve problemen. De wenselijk geachte voortdurende oriëntatie op het beroep, die voor de landmachtcadetten o.m. tijdens de SMO wordt bereikt, kan voor de luchtmachtcadetten slechts summier worden gerealiseerd door detacheringen van zeer beperkte omvang.

Besturing & Organisatie

Niveaus van management

In het kader van de „Militaire bedrijfskunde” is Besturing & Organisatie een van de overkoepelende thema's, waaraan diverse disciplines en studierichtingen toeleveren. In welke discipline de officier ook wordt opgeleid, altijd zal hij zich zien gesteld voor de vraag hoe hij met gegeven middelen en mensen een bepaald doel kan bereiken. Dat vergt organiseren en leiding geven. Wat dit laatste betreft, wordt uiteraard nauw samengewerkt met „Mens & Organisatie”. Daarbij is het noodzakelijk aandacht te schenken aan alle niveaus van militair management en de relaties daartussen. Bestuur en organisatie op topniveau zal moeten worden gedoceerd opdat de afgestudeerde van de KMA begrip heeft voor de processen die op dat niveau een rol spelen. Ontbreekt dit, dan zal hij onvoldoende begrip hebben voor het beleid waarmee hij op lagere leidinggevende

niveaus wordt geconfronteerd. Voorts is kennis van de besturing en organisatie van het middenmanagement nodig; na afloop van de KMA zal de officier in staat moeten zijn tot het functioneren in een lager-managementpositie.

Concentrische benadering

In de propedeuse worden alle elementen van het bestuursproces behandeld. Dat gebeurt aan de hand van de opeenvolgende stappen die in een bestuursproces worden onderscheiden, te weten: doelstellingen, beleid, planning, besluitvorming, organisatie, leiding geven en procesbeheersing/informatieverschaffing. Cadetten krijgen dan een zekere feeling voor de bestuurscyclus en de terugkoppelingen die daarin plaatsvinden.

Kennis op het gebied van Bestuur & Organisatie biedt geen recept dat de officier later uit de kast kan halen. Vandaar dat in het eerste jaar de nadruk wordt gelegd op het denken in afhankelijkheden. In welke situatie of afdeling past een bepaalde techniek van organiseren of leiding geven? Kenmerk van een wetenschappelijke attitude is dat men niet te snel naar oplossingen/zekerheden grijpt. Vandaar dat de analyse van een bestuurlijk probleem — uit een oogpunt van leereffect — interessanter is dan het presenteren van de beste oplossing.

In de *doctorale fase* levert Besturing & Organisatie bestuurlijke modellen voor de verschillende managementniveaus. Deze zijn overkoepelend en integrerend. Overkoepelend in de zin dat een aantal disciplines toelevert aan de interdisciplinaire benadering van organisatiebestuur; integrerend in de zin dat cadetten uit verschillende studierichtingen elkaar weer ontmoeten uit de optiek van bedrijfsbestuur. *Multidisciplinaire cases* doen dienst om begrip voor elkaars benadering en visie te krijgen en te leren denken vanuit het probleem. Ook hier staat de integrale probleembenadering centraal. Te snel naar de gereedschapskist (tools of

management) grijpen dient te worden voorkomen.

Mens & Organisatie

Uitgangspunten

De militaire organisatie is voor het vervullen van haar taken voor een belangrijk deel afhankelijk van de denkkraft en handelingsactiviteiten van mensen. De grenzen van menselijke inzet in de militaire organisatie worden niet alleen bepaald door technologische of professioneel-tactische keuzes, maar ook door kenmerken van de organisatie en de wijze van leiding geven daarin. Over die grenzen moet worden gesproken in termen van de maatschappelijke, politieke, individuele en ethische verantwoordelijkheid. De beroepsuitoefening van de militair raakt immers de extremen van het menselijk bestaan.

De sociale wetenschappen houden zich bezig met het bestuderen van de manier waarop mensen zich individueel en gezamenlijk gedragen en bieden aanstaande officieren belangrijke inzichten in aspecten van hun beroep; reden waarom binnen de studierichting Operatiën een afzonderlijke afstudeerrichting Mens & Organisatie is ontwikkeld.

Onderwijsprogramma

Op basis van de genoemde uitgangspunten is een onderwijsprogramma ontwikkeld dat cadetten in staat stelt zich, behalve een aantal belangrijke inzichten uit de sociologie en de psychologie, een wetenschappelijke werkwijze eigen te maken die voor de latere beroepsuitoefening van belang is.

— De propedeuse geeft de cadetten een algemene oriëntatie in de sociale wetenschappen en in het verschijnsel wetenschap in het algemeen.

— Het programma voor de doctoraalfase is opgezet volgens een model waarin cadetten zich eerst een grondig inzicht in aspecten van de sociale wetenschappen eigen maken en zich vervolgens, binnen het programma, bezighouden met de toepassing daarvan in diverse (aan de) praktijk (ontleende) situaties.

In het programma voor het tweede jaar, het eerste doctoraaljaar, ligt het accent op disciplinaire verdieping. Hier worden de cadetten in staat gesteld

een aantal fundamentele inzichten en werkwijzen uit de sociologie en psychologie te verwerven, waarbij zij worden geconfronteerd met de verschillende perspectieven op het complex „mens en organisatie” die deze wetenschappen bieden. Voorts krijgen de cadetten de gelegenheid zich enige vaardigheid eigen te maken in het verrichten van wetenschappelijk onderzoek en het analyseren van onderzoeksgegevens.

In het tweede doctoraaljaar ligt de nadruk op de praktijk van de militaire organisatie. De cadet wordt in staat gesteld zich te oefenen in het analyseren en oplossen van problemen met betrekking tot diverse aspecten van het functioneren van mensen in de organisatie, gebruikmakend van de inzichten en instrumenten die hij of zij zich in het voorgaande jaar heeft eigen gemaakt. Behalve een aantal voor ieder gelijke onderdelen kent het programma voor dit jaar de mogelijkheid van een individueel studiepakket binnen de probleemvelden Krijgsmacht en personeel, Krijgsmacht en leiderschap, Krijgsmacht en verandering, Krijgsmacht in actie. Het tweede doctoraaljaar biedt de cadet op deze wijze de gelegenheid zijn kennis uit de afzonderlijke sociale wetenschappen op een hoger niveau te integreren door toepassing ervan in complexe praktijksituaties.

In het derde doctoraaljaar, het laatste studiejaar, valt de afstudeerfase. Cadetten maken dan individueel of in kleine syndicaten een eindstudie waarin zij aantonen dat ze in staat zijn de in voorgaande jaren verworven inzichten en vaardigheden op een behoorlijk niveau toe te passen.

Wapensystemen KL

Van de bij de studierichting Operatiën afgestudeerde officier wordt verwacht, dat hij de in de doelstellingen van de opleiding genoemde bijdragen op de verschillende managementsniveaus kan leveren bij de organisatie, de beheersing en de leiding van operationele processen. De bij de afstudeerrichting Wapensystemen KL afgestudeerde officier moet hierbij in het bijzonder een bijdrage kunnen leveren op basis van kennis van technische aspecten van operationele systemen.

Weliswaar vraagt deze doelstelling een ruime mate van aandacht voor technische onderwerpen tijdens de studie, *doch steeds gericht op een niet-technisch doel*, nl. het management van operatio-

nele processen. Deze richting is dan ook bepalend voor de keuze van de te behandelen onderwerpen, voor de behandelingswijze, voor de mate waarin relaties tussen verschillende technische onderwerpen en niet-technische onderwerpen worden gelegd en voor de gebruikmaking van de mogelijkheid tot verwijzing naar andere aspecten van operationele systemen en naar de omgeving van die operationele systemen.

De rol, die technisch onderwijs en technische vakken in deze opleiding spelen, verschilt fundamenteel van die in een zuiver op techniek gerichte opleiding. De nadruk komt nu immers te liggen op de functie van technische middelen, op hetgeen die middelen teweegbrengen, eerder dan op hun functioneren, hun werking. Het belang van technische vakken of disciplines wordt met name afgemeten aan de kwaliteit van de mogelijkheid tot organiseren, beheersen en leiden van operationele processen, waaraan die disciplines een bijdrage hebben geleverd. In deze uitspraak ligt tevens een criterium voor prioriteitstelling en voor toetsing van de waarde van verschillende bijdragen aan de militair-bedrijfskundige opleiding opgesloten. De voortdurende verwijzing naar de operationele processen en naar de functies van technische middelen daarin, moet daarbij voor de noodzakelijke integratie zorgen.

Onderwijsprogramma

In een curriculumopbouw, waarin vanuit verschillende technische grondslagen uiteindelijk pas het niveau van de toepassingen wordt bereikt, is die verwijzing naar de operationele processen en naar de functies van de technische middelen daarin eerst in een laat stadium mogelijk. De geëiste integrerende werking wordt dan gemist. Om die reden is voor een andere opbouw van het curriculum gekozen, waarin juist de functies van wapensystemen als uitgangspunt dienen. Deze functies zijn in operationele, niet in technische, termen beschreven en kunnen, behalve naar hun technische aspecten, ook in andere richtingen worden uitgewerkt, wat ook metterdaad gebeurt. Op deze wijze kunnen de eerdergenoemde integratie en verwijzing plaatsvinden.

Tracht men de belangrijkste functies van wapensystemen te identificeren, dan kan men dit doen

langs de weg van de factoren „vuur” en „manoeuvre”, waarmee de tactische commandant manipuleert om zijn opdracht uit te voeren. Men kan ook nagaan welke functies van het meeste belang zijn om tot een optimale effectiviteit in het gevecht van de wapen- en gevechtssystemen te komen. De scheidslijn tussen verschillende functies is niet altijd even duidelijk.

Stelt men dat de verschillende functies in het onderwijs bij hun bestudering van enigszins vergelijkbare zwaarte moeten zijn, dan is het volgende onderscheid mogelijk: vuurkracht; mobiliteit; doelverkenning; command and control.

De bijdragen van de verschillende technische vakken t.b.v. de bestudering van deze functies zijn in gelijknamige modulen gegroepeerd. De samenhang binnen een module komt tot stand doordat alle bijdragen zich richten op dezelfde doelen t.a.v. kennis van en inzicht in de desbetreffende functie. Die doelen hebben o.a. betrekking op:

- het kunnen betrekken van de functie bij het nemen van beslissingen omtrent de inzet van wapensystemen;
- het kunnen realiseren van een optimale inzet, gereedstelling en instandhouding van die systemen;
- de functie in de opleiding van personeel kunnen betrekken;
- inzicht in de rol van de functie in het kader van de totale systeemeffectiviteit;
- inzicht in de vijandelijke mogelijkheden t.a.v. de desbetreffende functie en in de consequenties daarvan voor het eigen optreden.

Het is duidelijk dat al deze doelen geldigheid bezitten voor onderwijsactiviteiten binnen en buiten het domein van de techniek. Zo brengen zij niet slechts de samenhang binnen een module tot stand, maar ook de samenhang tussen de modulen en tussen techniek en niet-techniek.

Dit onderwijs, ingebed in de stroom van het gemeenschappelijke onderwijs van de studierichting Operatiën, reikt zo de materiekennis, het inzicht en de vaardigheid aan, die nodig zijn om te komen tot organiseren, beheersen en leiden van operationele processen door aanstaande officieren van infanterie, artillerie en cavalerie. Daarmee wordt tevens vorm en inhoud gegeven aan de militaire bedrijfskunde voor het operationele domein.

Wapensystemen KLu

Heeft de operationele KL-officier te velde heel wat te stellen met zijn, veelal dienstplichtige, personeel om onder oorlogsomstandigheden in het gevecht zowel het moreel hoog te houden, de tactische formatie te handhaven en de logistieke ondersteuning te verzekeren, voor de operationele KLu-officier ligt dat toch iets anders. De nadruk ligt op inzet van een of meer gevechtsvliegtuigen, bemand door één vrijwillig dienend personeelslid. Dat vliegtuig levert de gevechtskracht; de rest van de KLu-organisatie ondersteunt, draagt bij tot, de systeemeffectiviteit maar neemt geen deel aan het gevecht, staat vaak op grote afstand daarvan.

Geen wonder dat de KLu bij de uitwerking van de nieuwe militair-bedrijfskundige opleiding binnen de studierichting Operatiën voor wat betreft de afstudeerrichting „Wapensystemen” een andere weg is ingeslagen dan de KL, hoewel natuurlijk zoveel mogelijk overeenkomstige programmadelen gemeenschappelijk worden gegeven.

Kregen vroeger KLu-cadetten, in opleiding voor vlieger, als zij dat wilden een opleiding „Wapentechniek” die neerkwam op een ingedikte technische opleiding, nu is dat volledig anders. Wapensystemen KLu wordt niet alleen voor aspirantvliegers, maar ook voor cadetten, bestemd voor grondoperatiën, gevechtsleiding, verkeersleiding, e.a., verplicht dan wel als keuze gegeven. De nadruk op techniek is verdwenen. Het gaat erom vanuit wiskunde, mechanica en elektronica inzicht op te bouwen in de werking van technische, elektrische en elektronische deelsystemen van wapensystemen om de technische mogelijkheden en beperkingen zodanig te kunnen beheersen dat effectieve inzet van wapensystemen mogelijk is. Ook moet inzicht worden verschaft in methoden om effectiviteit en inzetbaarheid nu en in de toekomst te kunnen verbeteren. Natuurlijk wordt niet alleen gesproken over vliegtuigen. Helikopters worden vergeleken met vliegtuigen. Geleide wapens worden even fundamenteel behandeld als vliegtuigen. Ook wordt ingegaan op grond-luchtwapensystemen, zoals luchtdoelafweerkanonnen.

Onderlinge verbanden tussen diverse KLu-organisatie-elementen en de daar plaatsvindende ondersteunende processen worden eveneens besproken in een systeembenadering, uitgaande van de systeemdefinitie uit Mil Std 721C: „A complete sys-

Een gezonde geest in een gezond lichaam . . .

tem includes all equipment, related facilities, material, software, services, and personnel required for its operation to the degree that it can be considered selfsufficient in its intended operational environment”. Deze onderlinge relaties komen met name in de laatste fase van de opleiding aan bod.

Het geheel dient een gedegen basis te verschaffen, waarop tijdens de SMO en gedurende de verdere loopbaan kan worden voortgebouwd. Hierbij wordt voor vliegers gedacht aan opleidingen voor wapeninstructeur, testvlieger, elektronische-oorlogvoerings- en navigatieofficier (campal) e.d.

Het lijkt geen twijfel, dat de inhoud van Wapensystemen KLu met de bij de KLu in gebruik zijnde en komende technologische ontwikkelingen van wapensystemen, zoals nachtinzetmogelijkheden van de F-16, zal blijven mee-evalueren. Vandaar dat voor eindstudieopdrachten veelal een beroep zal worden gedaan op de KLu voor operationele onderwerpen (met militair-bedrijfskundige aspecten) van voldoende diepgang binnen vliegdienst en grondoperationele dienst. Op deze wijze hopen wij binnen de afstudeerrichting Wapensystemen KLu inzicht te verschaffen in gebruik en effectiviteit van thans bij de KLu in gebruik zijnde wapensystemen; inzicht dat onontbeerlijk is voor de jonge operationele KLu-officier.

Logistiek

Uitgangspunten

Op grond van de recentste ontwikkelingen in de literatuur op het gebied van logistiek is voor de opbouw van het studieprogramma een aantal uitgangspunten geformuleerd. Enkele van deze uitgangspunten zijn:

— logistiek op procesniveau opent perspectieven voor automatisering;

- een toenemend aanbod van informatiesystemenpakketten is kenmerkend voor de beschikbaarheid van software voor bijna alle functionele trajecten van integraal logistiek beheer;
- goed functionerende informatiesystemen zijn een voorwaarde voor een integrale benadering van het logistieke gebeuren; met name zijn relevante kosteninformatie en ook -registratie noodzakelijk ten behoeve van slagvaardige beslissingen;
- de personele opleiding en organisatie vragen dringend aandacht.

Centraal thema

Binnen de afstudeerrichting Logistiek is het onderwerp „Integrale beheersing van stromen van goederen, personen en eenheden” als centraal thema van studie gekozen. Dit thema wordt verder aangeduid met de afkorting IBS. In de genoemde stromen is bij „goederen” het volgende onderscheid aangebracht:

- materieeldienstgoederen (nader te onderscheiden in uitrustingsstukken en reservedelen (componenten));
- bevodienstgoederen (nader te onderscheiden in verbruiks- en gebruiksgoederen).

Voor de logistieke deelprocessen wordt uitgegaan van de deelprocessen en hun benamingen, zoals overeengekomen in de interservice-werkgroep Materieel-logistieke filosofie en conceptie. Behalve de zojuist bedoelde deelprocessen is in de logistieke sector sprake van een aantal ondersteunende processen, die worden beschouwd als systeemaspecten. Hiertoe kunnen o.m. worden gerekend: kwaliteitszorg, configuratiebeheersing, planning, infrastructuur en informatieverzorging.

Studieobject

Het materiële studieobject van IBS (wàt wordt bestudeerd) is derhalve in de afstudeerrichting Logistiek het geheel van de eerder bedoelde logistieke deelprocessen in hun onderlinge samenhang en de daarbij behorende systeemaspecten.

Het opzicht waaronder deze processen en aspecten worden bestudeerd vormt het zg. formele studieobject. Vanwege de veelheid van deelaspecten en systeemaspecten is er geen sprake van één formeel object van studie, maar van een multidiscipli-

nair formeel studieobject, m.a.w. van een veelheid van relevante aandachtsgebieden (disciplines) van waaruit de IBS wordt bestudeerd. Als relevante disciplines zijn onderkend:

bedrijfseconomie	kwantitatieve methoden (incl. computerkunde) algemene economie openbare financiën transformatiebeheersing
vervoerseconomie	
organisatiekunde	
informatiekunde	
onderhoudsmanagement	

Benadering

Bij de selectie van de binnen de afstudeerrichting Logistiek te behandelen leerstof zal worden uitgegaan van:

- de logistieke deelprocessen (in hun onderlinge samenhang);
- de systeemaspecten;
- relevante disciplines en de daaruit nader te selecteren onderwerpen.

Aan de behandeling van de geselecteerde onderwerpen uit de relevante disciplines zal steeds een behandeling van de grondslagen, methoden en technieken van de desbetreffende disciplines voorafgaan.

Bij de behandeling van de leerstof zal verder steeds uitdrukkelijk aandacht worden besteed aan: een verklaring van de praktijk, na gegeven beschrijving daarvan, aan praktijkmodellen en aan theoretische concepties.

Kanttekening

Het zal de lezer die de rapporten over de onderwijsvernieuwing aan de KMA heeft gelezen niet zijn ontgaan dat een eerder voorziene afstudeerrichting „Gevechtskrachtontwikkeling” in de huidige opzet nog ontbreekt. De studie over de aard, opzet en inhoud van een dergelijke studierichting heeft geleid tot een benadering van deze problematiek overeenkomstig de reeds eerder genoemde praktijkdiscipline. Het is daarbij een vraag of dit uiteindelijk zal moeten resulteren in een afzonderlijke afstudeerrichting onder deze naam. Dit behoeft een korte toelichting.

Gevechtskracht wordt veelal uitgedrukt in kwantitatieve grootheden. Het Duitse HDv 100/900 gaat verder en omschrijft gevechtskracht als „das Leistungsvermögen der Truppe, das bestimmt wird

durch ihre personelle und materielle Stärke, die Art ihrer Ausrüstung, den Grad ihrer Beweglichkeit, den Stand ihrer Versorgung und die Leistungsfähigkeit ihrer Führungsmittel".⁵ Rosenberg gaat nòg verder. Behalve interne kwalitatieve en kwantitatieve factoren beïnvloeden ook externe factoren (weer, terrein, ontplooidde vijandelijke gevechtskracht) het vermogen een opdracht uit te voeren.⁶ Dat wordt bevestigd door Van Heerde die aantoont dat het gedrag van de soldaat op het gevechtveld ook afhangt van de kenmerken van de sociale achtergrond van de individuele militair.⁷

Kortom, de relatieve gevechtskracht, dat is de som van alle interne en externe kwantitatieve en kwalitatieve factoren, wordt in hoge mate beïnvloed door de militaire commandant. Zijn of haar (militair) leiderschap moet erop zijn gericht de resultante van alle variabele factoren, en niet in de laatste plaats die van hem of haar zelf, zodanig te richten dat opdrachten met succes en met het grootst mogelijke rendement kunnen worden uitgevoerd. Militair leiderschap zou wel eens de praktijktheorie kunnen zijn waarlangs de praktijkdiscipline gestalte krijgt. Militair leiderschap is dan de praktijktheorie die aangeeft wat een militair leider moet kunnen, kennen en doen, in het bijzonder in oorlogstijd. In deze visie kan militair leiderschap dan ook geen prerogatief zijn van een enkele studierichting.

⁵ W. Lange — Kampfkraft und Gefechtswert. *Truppenpraxis* (1975)(9)620.

⁶ R. G. Rosenberg — Relative combat power. *Mil. Rev.* (1978)56.

⁷ R. J. A. Th. van Heerde — *Sociologie van de oorlogvoering* (collegedictaat). KMA, Breda (1984).

Het voert te ver aan deze kanttkening thans vergaande conclusies te verbinden. De studie hierover is nog niet afgerond.

Slot

Gebleken is dat in vergelijking met buitenlandse militair-wetenschappelijke instituten de studierichting Operatiën in de hierboven geschetste vorm vrij uniek mag worden genoemd. Vooral de integratiegedachte tussen de militaire en wetenschappelijke onderwijselementen die hieraan ten grondslag ligt kent men bij de NAVO-partners doorgaans niet. Indien wij in staat zijn het KMA en daaropvolgende onderwijs later in de loopbaan van officieren goed op elkaar af te stemmen dan is weer een belangrijke stap gezet op het gebied van de *éducation permanente*. Het gaat immers erom de opleidingsdelen en de daarop volgende loopbaantrajecten in het lagere, midden- en hoger militair-managementniveau zo goed mogelijk op elkaar te laten aansluiten. Wij wijzen hierbij o.m. op de ontwikkelingen die zich voordoen in het kader van de hogere militaire vorming en de tertiaire vorming. De KMA legt in deze een belangrijke wetenschappelijke basis.

De opleidingsdelen die niet direct aan wijzigingen onderhevig waren zijn in dit artikel niet verder uitgediept. Te denken valt hierbij aan de mentale en fysieke vorming van de cadetten, waarvoor de eisen uiteraard onverkort van kracht blijven.

Het volgende artikel zal de Studierichting Techniek behandelen.

T. G. J. Damen en M. P. Dekker

majors der infanterie resp. der genie

Is Afghanistan een tweede Vietnam?*

In december 1979 vielen troepen van de Sovjet-Unie het zuidelijke buurland Afghanistan binnen; dit tot grote verontwaardiging van de Westerse Wereld onder aanvoering van de Verenigde Staten. Inmiddels bevinden de Russische troepen zich reeds meer dan vijf jaar in Afghanistan en het ziet niet ernaar uit dat zij zich snel zullen terugtrekken. Evenmin ziet het ernaar uit dat zij snel in staat zullen zijn de rust in Afghanistan te laten terugkeren. De troepen van de Sovjet-Unie hebben slechts kleine delen van het land onder controle en lijden bij tijd en wijle zware verliezen.

Al snel na het binnenvallen in Afghanistan werden vergelijkingen getrokken met het optreden van de Verenigde Staten in Vietnam. Ook daar was sprake van een supermogenheid die werd meegesleept in een langdurige guerrilla en die niet in staat was de opposenten te onderwerpen aan de controle van de officiële regering, die werd gesteund door die supermogenheid.

Dit artikel heeft tot doel na te gaan in hoeverre die vergelijking opgaat door het optreden van de Sovjet-Unie in Afghanistan te vergelijken met dat van de Verenigde Staten in Vietnam en daarbij tevens de invloed van de beide conflicten op de NAVO aan te geven. Een Amerikaanse generaal zei eens over het optreden in Vietnam: „We had the power and they had the will, so we fought on a wrong basis”. Is deze uitspraak wellicht ook van toepassing op het Sovjet-russische optreden in Afghanistan?

De vergelijking zal worden uitgevoerd door zowel van Vietnam als van Afghanistan een geografische situatieschets te geven en een korte historische terugblik tot aan het moment dat de Verenigde Staten resp. de Sovjet-Unie zich op grote schaal met militaire middelen in het conflict begaven. Vervolgens zal worden ingegaan op de politieke en militaire aspecten van het optreden van de supermogenheden. Punten van overeenkomst en verschillen zullen daarbij zo mogelijk worden aangege-

ven. Ten slotte zal worden gezien of de conflicten invloed op de NAVO hadden en zo ja, welke invloed dat was.

Korte beschrijving van Vietnam

Geografische situatie

Vietnam ligt in Zuidoost-Azië. Het is een langgerekt smal land; op sommige plaatsen is de afstand van de kust tot aan de grens van het land niet meer dan 50 km, dezelfde afstand als bv. Den Haag-Utrecht. De oppervlakte van het land is ca. 330.000 km², d.w.z. ongeveer vijfmaal de oppervlakte van de Benelux (zie afb. 1). In het land wonen ca. 52 miljoen mensen. Dit resulteert in een bevolkingsdichtheid die ongeveer de helft is van die van Nederland.

Het is een dichtbegroeid land met grote tropische wouden. Meer naar de kust zijn ook grote moerasgebieden. Langs de grens met Laos bevindt zich een bergketen die zich naar het zuiden uitstrekt tot aan de Mekong-delta. Er heerst een tropisch moessonklimaat.

Vietnam heeft een lange kustlijn met de Chinese Zee en beschikt over vele havens. De bekendste daarvan is Haifong. Aan de andere zijde grenst het land aan de drie buurlanden: Cambodja, Laos en China.

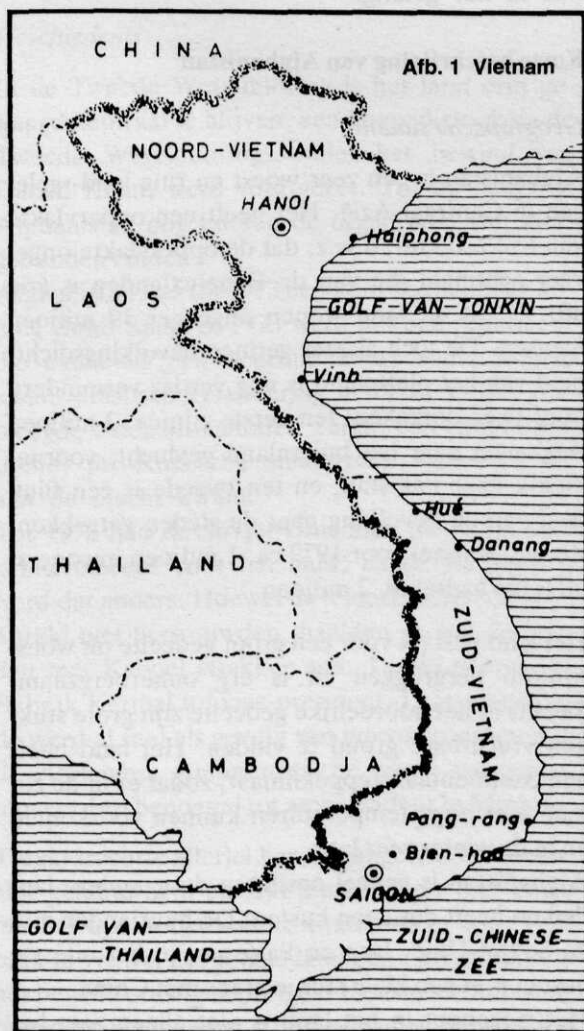
Het grootste deel van de bevolking leeft van de landbouw, ca. 80% is hierin werkzaam. De bevolking heeft een gemiddeld jaarinkomen van \$ 153. Het land beschikt over een uitgebreid wegennet, dat in alle richtingen is vertakt. De belangrijkste spoorlijn is de lijn van Ho-Tsji-Minhstad (het voormalige Saigon) in het zuiden, naar Hanoi in het noorden. De belangrijkste steden zijn: Hanoi, Ho-Tsji-Minhstad, Hanoi en Haifong.

* Eerder verschenen in *Mars in Cathedra* (1985)(65)2266.

Geschiedenis

Het land was gedurende de Tweede Wereldoorlog bezet door Japan, nadat het daarvoor lange tijd onder Frans bewind had gestaan. Frankrijk trachtte zijn gezag in het gebied reeds in 1945 te herstellen, maar is daarin nooit volledig geslaagd.

Dit leidde uiteindelijk tot een oorlog tegen de vrijheidsstrijders, die in 1954 eindigde met de Conferentie van Genève. Bij deze conferentie werd afgesproken dat er een wapenstilstand zou heersen en dat beide partijen hun troepen zouden scheiden. De vrijheidsstrijders reorganiseerden hun troepen ten noorden van een militaire demarcatielijn; de Franse troepen verzamelden zich ten zuiden daarvan. Als demarcatielijn werd voorlopig de 17e breedtegraad overeengekomen. Van belang is verder dat de partijen vastlegden dat Vietnam niet zou worden gesplitst in twee staten, maar

één staat zou blijven. In 1956 zouden algemene verkiezingen worden gehouden waarbij de bevolking zich zou uitspreken of zij voortaan wilde worden geregeerd door een regering die voortkwam uit de gelederen van de vrijheidsstrijders of door een die voortkwam uit de vroegere officiële regering. De Verenigde Staten waren van mening dat deze verkiezingen echter niet geheel vrij zouden kunnen zijn, met name niet in het noorden van het land. Mede door toedoen van de Verenigde Staten zijn de verkiezingen dan ook nooit doorgegaan.

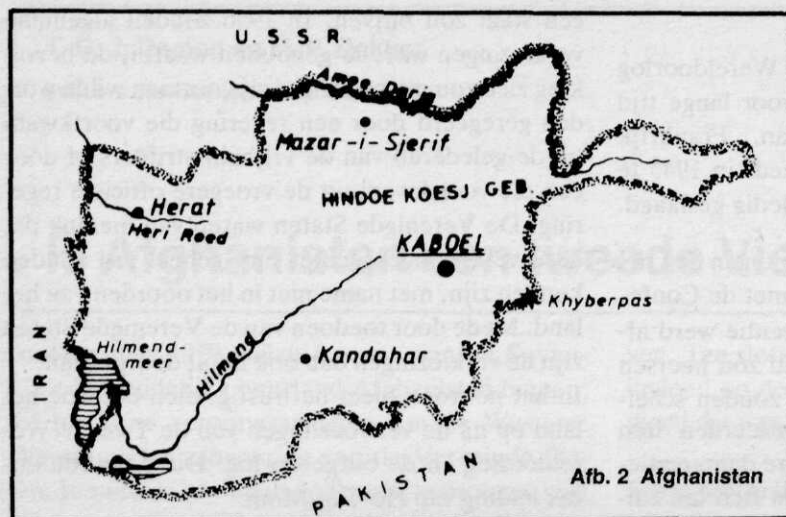
In het noorden bleef het rustig; men bouwde het land op na de verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog en de burgeroorlog. Dit gebeurde onder leiding van Ho-Tsji-Minh.

In het zuiden werd een regering gevormd onder leiding van minister-president Diem, waartegen echter steeds meer verzet ontstond. In 1955 werd de keizer, Bao Dai, afgezet en werd Diem president van het zuiden. Nadat in 1956 Frankrijk zich definitief terugtrok uit het gebied, bleef het verzet groeien. Dit verzet was zowel nationalistisch als religieus. Nationalistisch, omdat een groot gedeelte van de bevolking Diem beschouwde als een vazal van de Verenigde Staten; religieus omdat Diem katholiek was en de katholieke minderheid in het land duidelijk bevoordeelde. De meerderheid van de bevolking is namelijk Boeddhistisch.

Toch waren de Verenigde Staten gekant tegen een mogelijk onafhankelijk Vietnam. In die dagen betekende de term „onafhankelijk” of ook „niet-gebonden” in de Amerikaanse denkwereld weinig anders dan „communistisch”. Destijds was bv. ook Indonesië „onafhankelijk”, maar snel op weg communistisch te worden. De minister van buitenlandse zaken, John Foster Dulles, stond niet bekend als een vriend van de Sovjet-Unie en was een sterk aanhanger van de zogenoemde „containmentpolitiek”.

In 1960 werd een officiële bevrijdingsbeweging opgericht, de later zo bekend geworden Vietkong. Het verzet breidde zich steeds verder uit, ook binnen de regeringskringen. Op 1 november 1963 werd een coup gepleegd, waarbij Diem om het leven kwam. Na nog een staatsgreep in 1964 werd in 1965 generaal Nguyen Van Thieu president; generaal Nguyen Cao Ky werd vice-president.

Op 22 november 1963 werd president Kennedy vermoord en kwam president Johnson aan de macht. Onder zijn bewind werden grote aantallen

Afb. 2 Afghanistan

militaire adviseurs naar Vietnam gezonden. Toen op 2 augustus 1964 Noordvietnamese marineschepen de Amerikaanse torpedobootjager Maddox aanvielen in de internationale wateren van de Golf van Tonkin, vroeg president Johnson het Congres toestemming om militair te mogen ingrijpen. Die toestemming werd hem verleend in de Tonkin-resolutie. Op de achtergrond speelde hierbij de „dominotheorie”, volgens welke ook andere staten in dat gebied, zoals Indonesië, gevaar liepen in de communistische invloedssfeer te komen. In 1965 werd in dat land onder leiding van generaal Soeharto ingegrepen tegen de groeiende communistische invloed.

In dat zelfde jaar vond de eerste grote militaire confrontatie plaats op het grondgebied van Vietnam tussen Amerikaanse troepen en de Vietkong. Dit geschiedde in de omgeving van Bien Hoa, niet ver van Saigon. Uiteindelijk zou de militaire sterkte van de Verenigde Staten oplopen tot meer dan 545.000 man, versterkt door ca. 70.000 man van bondgenoten (Zuid-Korea, Thailand, Australië, Nieuw-Zeeland en de Filipijnen). Voorts was de zevende vloot, met ongeveer 200 schepen, waaronder vijf vliegdekschepen, en 75.000 man, betrokken bij de strijd. Bovendien waren in Thailand nog eens 58.000 militairen (voornamelijk luchtmacht) gelegerd, wat het Amerikaanse totaal op 678.000 man bracht.

De sterkte van de tegenstander(s) (Vietkong en geregelde Noordvietnamese troepen) werd in juli 1968 geschat op 270.000 man.

Nadat de Verenigde Staten eenmaal bij het conflict waren betrokken, werd het steeds moeilijker

zich zonder gezichtsverlies terug te trekken zonder dat de oorlog was gewonnen, met andere woorden: het prestige van de Verenigde Staten was in het geding.

Korte beschrijving van Afghanistan

Geografische situatie

Afghanistan is een zeer woest en ruig land, gelegen in Centraal-Azië. Het heeft een oppervlakte van 652.220 km², d.w.z. dat de oppervlakte ongeveer achtmaal die van de Beneluxlanden is (zie afb. 2). In dit land wonen ongeveer 19 miljoen mensen. De toch al zeer geringe bevolkingsdichtheid van het platteland is nog verder verminderd door twee oorzaken: ten eerste zijn ca. 3 miljoen Afghanen naar het buitenland gevlucht, voornamelijk naar Pakistan, en ten tweede is een flink deel van de bevolking naar de steden getrokken. Zo had Kaboel voor 1979 ca. 1 miljoen inwoners, nu is dat aantal ca. 2 miljoen.

Het land bestaat voor een groot gedeelte uit woestijn en bergruggen en is erg onherbergzaam. Slechts in het noordelijke gedeelte zijn grote stukken vruchtbare grond te vinden. Het land heeft een continentaal steppeklimaat, zodat er in de zomer zeer hoge temperaturen kunnen voorkomen en in de winter zeer lage.

Afghanistan is geheel omsloten door andere landen en heeft dus geen kusten. De buurlanden zijn de Sovjet-Unie, Iran en Pakistan; in het uiterste oosten is er een klein stukje grens met China.

Het wegennet in het land is niet alleen zeer be-

perkt — de totale lengte is slechts 15.000 km — maar hiervan is slechts een zesde enigszins verhard. Het wegennet loopt over het algemeen cirkelvormig door het land. Spoorwegen zijn er niet. De belangrijkste luchthavens zijn Kandahar en Koboel (hoewel de Sovjet-Unie in hoog tempo een aantal luchthavens aanlegt, voornamelijk voor militair gebruik). De belangrijkste steden zijn: Koboel, Kandahar, Herat en Mazoer-E-Sharif.

Afghanistan behoort tot de groep van 25 armste landen ter wereld; het gemiddelde jaarinkomen per hoofd van de bevolking is slechts \$ 80. Van de bevolking is 80% werkzaam in de landbouw. Wel heeft Afghanistan de beschikking over grote voorraden aardgas, die echter slechts op beperkte schaal worden gewonnen.

Het grootste deel van de bevolking is Islamitisch. Dat geldt overigens ook voor grote delen van het zuiden van de Sovjet-Unie.

Geschiedenis

In de Tweede Wereldoorlog is het land erin geslaagd neutraal te blijven, een koers die ook na de Tweede Wereldoorlog, onder het bewind van Daoed Khan, werd voortgezet. Tot op heden is Afghanistan nog lid van de organisatie van niet-gebonden landen.

Afghanistan was tot 1973 een koninkrijk onder koning Zahir Sjah. In 1973 werd het een republiek, die eveneens een neutrale koers voer. Daarin kwam drastisch verandering in 1978. In dat jaar pleegde Noer Mohammed Taraki een communistische, pro-Russische staatsgreep waardoor hij aan de macht kwam.

Tot 1978 had de Sovjet-Unie zich niet bijzonder geïnteresseerd voor het land; na de staatsgreep werd dat anders. Hoewel de leiders in het Kremlin Taraki niet vertrouwden, haalden ze wel de banden met Koboel strakker aan. Taraki benoemde Babrak Karmal tot vice-president. Laatstgenoemde werd al snel als gevolg van interne conflicten in de Afghaanse communistische partij weggepromoveerd en benoemd tot ambassadeur in Moskou.

Taraki trachtte allerlei hervormingen in te voeren. Het gelukte hem en zijn partij echter niet enige machtsbasis in het volk te vinden en in april 1979 brak in vrijwel het gehele land een opstand uit die het bewind ernstig bedreigde. Hoewel de minister-president Hafizoellah Amin pogingen in het werk

stelde om de opstand neer te slaan, werd het duidelijk dat men rekening moest houden met de val van Taraki. Dit was reden voor de Sovjet-Unie ernstig verontrust te zijn. Zij was bang dat religieuze fundamentalisten de macht zouden krijgen, net als in Iran, en dat deze ontwikkeling de rust in de Centraalaziatische Sovjetrepublieken zou bedreigen. Zij hoopte die ontwikkeling een halt te kunnen toeroepen door een haar gunstig gezinde regering aan de macht te helpen en te houden.

De tweede reden voor de Sovjet-Unie om in te grijpen was wellicht de historische drang naar warmwaterhavens. Via Afghanistan zijn zowel Pakistan als Iran te bereiken, twee staten die over dergelijke havens beschikken.

De laatste reden voor het ingrijpen van de Sovjet-Unie was het feit dat haar prestige op het spel stond: nog nooit had een communistische, door de Sovjet-Unie gesteunde, regering het onderspit moeten delven tegen een groep rebellen. De uitstraling die de val van zo'n regering zou kunnen hebben naar bv. Afrika was voor de Sovjet-Unie onaanvaardbaar.

De Sovjet-Unie meende dat een en ander militair diende te worden opgelost. Dat bleek o.a. doordat vooral militairen op bezoek gingen in Afghanistan; politici van enig niveau gingen er niet kijken. Enkele duizenden „militaire adviseurs” werden dan ook erheen gestuurd en er werd geëist dat Amin uit de regering zou worden verwijderd. Amin voer namelijk een uitgesproken nationalistische koers, die de Sovjet-Unie bepaald met lede ogen aanzag. Voordat zij echter kon ingrijpen, pleegde Amin op 14 september 1979 een staatsgreep. Hoewel de Sovjet-Unie duidelijk bezwaren had tegen Amin, was dit haar toch altijd nog liever dan een sterk religieus getint bewind zoals in Iran. Zij besloot echter dat Amin moest worden verwijderd, waarschijnlijk mede naar aanleiding van de bevindingen van generaal Pawlowski. Deze had in opdracht van de Russische leiders een onderzoek ingesteld naar de toestand in Afghanistan.

Begin december 1979 stuurde het Kremlin luitenant-generaal Viktor Papoetin naar Afghanistan om Amin te „adviseren”. Tegelijkertijd trof men voorbereidingen voor een militaire inval. Op 25 december vond deze inderdaad plaats door de 105 Garde Luchtlandingsdivisie te laten invliegen in Begram, even ten noorden van Koboel, waar president Amin zich op aanraden van Papoetin be-

vond. Amin werd om het leven gebracht en Babrak Karmal, die zich toen nog in Moskou bevond, werd uitgeroepen tot president.

Tegelijkertijd rukten over de grond vier gemechaniseerde divisies op. Reeds in februari 1984 was de Russische sterkte in Afghanistan opgelopen tot 85.000 man; in de zomer van 1984 werden nog twee gemechaniseerde divisies extra naar Afghanistan overgeplaatst. Hiermee liep de sterkte op tot de huidige stand van ca. 135.000 à 150.000 man; voorts wordt een onbekend aantal eenheden in de Sovjet-Unie achter de hand gehouden.

De sterkte van de Moedjaheddin wordt geschat op ca. 1 miljoen strijders, waarvan er echter slechts 150.000 metterdaad aan de strijd deelnemen. Zij zijn over het algemeen slecht bewapend.

Belangrijkste verschillen

Vershillen in de geografische gesteldheid van beide landen

Een aantal verschillen komt voort uit de geografische gesteldheid van de landen en hun ligging.

In Afghanistan hebben de verzetsstrijders veel minder kansen zich te verbergen dan in Vietnam. Vietnam is voor grote gedeelten begroeid met dichte oerwouden, Afghanistan daarentegen is grotendeels kaal en rotsachtig. Met name tegen waarneming uit de lucht zijn de Moedjaheddin veel minder beschermd dan de Vietkong. In Vietnam was dit voor de Verenigde Staten zelfs een zó groot probleem, dat men overging tot het op grote schaal ontbladeren van stukken oerwoud.

Het terrein in Afghanistan maakt het land veel beter geschikt voor het optreden met gemechaniseerde eenheden dan Vietnam. Bevoorrading en overige logistieke ondersteuning kunnen in Afghanistan van Russisch grondgebied af plaatsvinden. Deze situatie was voor de Verenigde Staten geheel anders. Afghanistan grenst immers aan de Sovjet-Unie. De Verenigde Staten daarentegen moesten optreden in een gebied dat op een zeer grote afstand van het moederland ligt. Bovendien kwam daarbij als verzwarende factor dat het strijdgebied van het moederland was gescheiden door de Stille Oceaan, hetgeen het aanvoeren van voorraden en de overige logistieke ondersteuning bepaald bemoeilijkte.

Terreinwinst heeft, bij het ingrijpen in Vietnam,

voor de Verenigde Staten niet gespeeld. De Sovjet-Unie heeft mogelijk wel gehandeld uit een historische drang naar „warmwaterhavens”.

Politiek

De Verenigde Staten hebben destijds in Vietnam ingegrepen om redenen die vrijwel geheel op het vlak van de buitenlandse politiek lagen; de Sovjet-Unie heeft ook redenen van binnenlands-politieke aard. De Verenigde Staten wilden voorkomen dat een „vrij” land onder de invloed van het communisme zou komen. Zij zagen dit als een bedreiging voor de vrije wereld maar zeker niet als een directe bedreiging van het grondgebied of de rust in de Verenigde Staten. De leiding van de Sovjet-Unie was daarentegen bevreesd dat een Islamitisch „revol” zou overslaan naar de Centraalaziatische Sovjetrepublieken Oezbekistan, Toerkmenistan en Tadzjikistan.

De mogelijkheden die de verzetsstrijders hebben om politieke invloed uit te oefenen zijn in beide conflicten zeer verschillend. In Vietnam vormden de tegenstanders een gesloten front, dat in het conflict een belangrijke politieke factor was. In Afghanistan is hiervan echter geen sprake. De onderlinge tegenstellingen zijn zo groot dat de Moedjaheddin niet als een politiek gesloten front kunnen optreden, hetgeen hun mogelijkheden politieke invloed uit te oefenen ernstig vermindert.

Het is voor de leiding van de Sovjet-Unie eenvoudiger een langdurig conflict te voeren dan dat destijds was voor de leiding van de Verenigde Staten. Doordat in de Sovjet-Unie aan de pers een strenge censuur wordt opgelegd ontbreekt een publieke opinie er vrijwel geheel. Hoe groot de invloed van de media op de publieke opinie is geweest en het effect daarvan op degenen die moesten beslissen over het beleid inzake Vietnam is niet vast te stellen. Dat die invloed er echter was, wordt niet betwijfeld.

Militair

Er is een groot verschil in de aanwezige troepensterkten in beide conflicten. Hoewel Afghanistan ca. anderhalfmaal zo groot is als Vietnam, is toch de sterkte van de troepen van de Sovjet-Unie aanzienlijk geringer dan de Amerikaanse sterkte in Vietnam. Daar stonden immers 678.000 man (plus 70.000 van bondgenoten). In Afghanistan zijn dat

„slechts” 135.000 Russische militairen (en een onbekend aantal land- en luchtmachtkrachten dat in de Sovjet-Unie gereed staat). Ook in verhouding met de tegenstander blijkt dat de Sovjet-Unie aanzienlijk minder troepen inzet dan destijds de Verenigde Staten (Vietnam: VS-troepen/tegenstanders 2,5 : 1; Afghanistan: SU-troepen/tegenstander 0,9 : 1).

De opbouw van de militaire sterkte van de Verenigde Staten in Vietnam is betrekkelijk geleidelijk gegaan, in tegenstelling tot die van de Sovjet-Unie in Afghanistan. Pas na een periode van vier jaar werd de maximale sterkte in Vietnam bereikt (1964: begin van de militaire betrokkenheid; april 1968: 543.400 man). De Sovjet-Unie is echter vanaf het begin aanwezig geweest met vier divisies (versterkt met luchtlandingseenheden) en heeft éénmaal nog twee divisies naar Afghanistan gestuurd. Sindsdien is de sterkte vrijwel ongewijzigd gebleven.

In Vietnam werd de strijd op de grond vrijwel geheel en voortdurend uitgevochten op het zuidelijke gedeelte van het grondgebied van Vietnam. Noord-Vietnam is weliswaar zwaar gebombardeerd (zowel uit de lucht als uit zee), maar grote acties op de grond hebben er niet plaatsgevonden. In Afghanistan is daarentegen het conflict uitgebreid over het gehele grondgebied van het land. De vrijheidsstrijders hebben dan ook geen veilige bases binnen Afghanistan, maar moeten zich gedeeltelijk terugtrekken op het grondgebied van Pakistan om buiten het bereik van Russische troepen te komen.

De Sovjet-Unie is uiterst terughoudend bij het optreden buiten Afghanistan. De Verenigde Staten hebben echter ook acties uitgevoerd op het grondgebied van Cambodja. Dit verschil is des te opmerkelijker, omdat vele Moedjaheddin opereren vanaf Pakistaans grondgebied. Bovendien is een relatief groot percentage van de Afghaanse bevolking uitgeweken naar het buitenland (vooral Pakistan).

In Vietnam vochten de Verenigde Staten tegen een goed georganiseerde tegenstander die bovendien een duidelijk doel voor ogen had: het onafhankelijk maken van Vietnam. De Moedjaheddin daarentegen vormen een nogal amorfe groep strijders zonder duidelijke leider, laat staan dat er overeenstemming is over een te volgen strategie of tactiek. Vaak bestrijden zij elkaar onderling even

hevig als de gemeenschappelijke tegenstander. In Vietnam was sprake van een homogene verzetsbeweging (de Vietkong), ondersteund door reguliere troepen uit Noord-Vietnam.

Hoewel in beide oorlogen door de supermogendheid gebruik is gemaakt van chemische strijdmiddelen, is er op dit gebied een belangrijk verschil. In Vietnam werden deze strijdmiddelen „slechts” gebruikt voor het ontbladeren van grote delen van het oerwoud in de omgeving van de demarcatielijn en de Ho-Tsji-Minhroute; in Afghanistan werden (en worden!) chemische strijdmiddelen rechtstreeks ingezet tegen de Moedjaheddin en de bevolking.

In Afghanistan werd door de Sovjet-Unie gebruik gemaakt van troepen die speciaal voor dit doel waren gemobiliseerd. De Verenigde Staten hebben daarentegen gebruik gemaakt van hun normale „standing army”. Ook de Russen zijn overigens later daarop overgegaan.

De Sovjet-Unie heeft in Afghanistan uitsluitend eigen troepen ingezet; dit in tegenstelling tot de Verenigde Staten in Vietnam, daarbij was een aantal bondgenoten betrokken. Die hebben echter nooit een rol van grote betekenis gespeeld.

Belangrijkste overeenkomsten

Politiek

Een eerste overeenkomst is dat in beide gevallen het buurland China de opstandige beweging steunt. In het eerste geval is dit te verklaren uit het feit dat de beweging communistische sympathieën had. Dat gaat echter niet op in het geval van Afghanistan, daar wordt immers de communistische regering bestreden. Geeft China steun aan een bevrijdingsbeweging, ongeacht de signatuur hiervan, of probeert het aan het imago van de betrokken supermogendheid zoveel mogelijk afbreuk te doen? Het laatste is het waarschijnlijkst: China is reeds jaren in een ideologische koude oorlog met de Sovjet-Unie gewikkeld en werkt de Sovjet-Unie zoveel mogelijk tegen.

In beide conflicten staat het prestige van de betrokken grote mogendheid op het spel. In het geval van Vietnam stond het vertrouwen in de Verenigde Staten op het spel, die — na het terugtrekken van Frankrijk — de regering in Saigon altijd hadden geruggesteund. Zou die steun nu ineens

wegvallen, dan zou dat ernstige consequenties kunnen hebben voor het aanzien van de Verenigde Staten in Zuidoost-Azië zoals Thailand, Zuid-Korea, Singapore en Taiwan. In het geval van Afghanistan staat het prestige van de Sovjet-Unie op het spel. Zij had zich, in ieder geval voor de buitenwereld, verbonden met Taraki en Amin, kortom: met de communistische regering in Afghanistan. Weliswaar was zij helemaal niet gelukkig met de koers van deze regering, maar het openlijk afvallen van een eenmaal gevestigd communistisch regime zou wellicht te grote consequenties meebrengen voor het aanzien van de Sovjet-Unie in andere staten, bv. in Afrika.

De officiële reden om in te grijpen was in beide gevallen dat de zittende regering ogenschijnlijk een verzoek om hulp deed aan de Verenigde Staten resp. de Sovjet-Unie teneinde een buitenlandse agressie het hoofd te kunnen bieden. In beide gevallen was dat echter een schijnreden. In het geval van Vietnam was van agressie geen sprake, laat staan van die van een buitenlandse macht. De „agressor” Noord-Vietnam was immers volgens het akkoord van Genève (1954) een deel van de totale staat Vietnam. De agressie waartegen de Verenigde Staten en de zittende regering zich richtten, kwam van binnenlandse rebellen. Om te kunnen ingrijpen zonder het handvest van de VN te schenden (waarin immers wordt bepaald dat iedere staat het recht heeft zijn binnenlandse zaken zelf te regelen naar eigen goeddunken: het zelfbeschikkingsrecht) werd een buitenlandse agressor ten tonele gevoerd. De Verenigde Staten beriepen zich daarbij op de „de facto”-situatie van twee staten. Vanuit Noord-Vietnam was er infiltratie en werd er logistieke steun verleend aan de Vietkong.

Hetzelfde geldt voor Afghanistan; ook hier waren de onlusten voornamelijk van binnenlandse aard, doch werd voorgewend dat Afghanistan werd bedreigd door buitenlandse mogendheden vanuit Pakistan. De Sovjet-Unie stelt dat de Moedjaheddin in feite het vuile werk opknappen voor de Verenigde Staten. Officieel is het Russische continent dan ook aanwezig ter bescherming van de staat Afghanistan tegen de dreiging van buitenaf. Volgens de Sovjet-Unie wordt deze dreiging gevormd door de Verenigde Staten en Pakistan, die beide imperialistische bedoelingen hebben en hiertoe de Moedjaheddin voorzien van wapens en geld. Ook

in dit geval kunnen hierbij vraagtekens worden geplaatst. Dat blijkt bv. uit het feit dat de Sovjet-russische troepen zijn opgesteld rond Kaboel en andere steden, terwijl het Afghaanse regeringsleger zich meer richt op de rest van het land.

Hoewel in beide gevallen de supermogendheid heeft gepoogd de oorlog een ideologisch aanzien te geven (in het geval van Vietnam: een strijd tegen het oprukkende communisme en in het geval van Afghanistan: het beschermen van de verworvenheden van de communistische revolutie), is het voor de rebellen een nationalistische bevrijdingsoorlog. Zij willen het land vrijmaken van een marionettenregering die door een supermogendheid wordt gesteund.

Militair

Zowel in Vietnam als in Afghanistan is de grote mogendheid (tot nu toe) niet erin geslaagd haar gezag in het gehele land te doen gelden. Net als de Amerikaanse troepen in Vietnam, beheersen de troepen van de Sovjet-Unie slechts overdag het land. Verplaatsingen kunnen slechts zwaar beveiligd plaatsvinden.

Zowel in Vietnam als in Afghanistan neemt de „helpende” staat, militair gezien, de zaak in handen. In beide gevallen bestaat er wel een officieel regeringsleger, maar dit is weinig effectief. In Vietnam kwam in het officiële regeringsleger veel desertie voor. Ook in Afghanistan is dit verschijnsel waar te nemen. Het regeringsleger is zelfs teruggelopen van een aanvankelijke sterkte van ca. 90.000 man (in 1979) tot ca. 35.000 man nu. Dit wordt o.m. verklaard door het feit dat de officiële regering, zowel in Afghanistan als in Vietnam, geen solide machtbasis heeft in, en een strijd voert tegen het eigen volk.

In beide gevallen heeft de grote mogendheid aanvankelijk vergeefs getracht op te treden met organieke eenheden. Al snel bleek dat deze gemechaniseerde eenheden niet geschikt waren voor het optreden tegen de vijand. Ook de tactieken die aanvankelijk werden gebruikt, waren niet geschikt voor de situatie. Dit blijkt o.a. doordat eenheden werden ingezet die verkeerd waren getraind: de troepen hadden de tactieken onderwezen gekregen zoals die zijn te gebruiken bij een optreden in Europa, tegen een vijand die in normale eenheden optreedt. Bovendien bleken de

Russische eenheden die in Afghanistan werden ingezet, ook nog slecht te zijn opgeleid. Pas later kwamen eenheden ter beschikking die beter waren getraind in anti-guerrillastrijd („counter-insurgency”).

Het moreel van de troepen werd tijdens het verblijf in het bezette land ernstig aangetast toen bleek dat zij niet tegen een buitenlandse agressor moesten optreden, maar tegen de bevolking van het land zelf. Dat blijkt o.a. uit het relatief grote gebruik van drugs door de troepen. In Vietnam was sprake van „fragging”, het neerschieten van eigen officieren. Russische soldaten in Afghanistan verkopen soms hun wapens en uitrusting aan de rebellen of geven ze zelfs weg.

Invloed op het bondgenootschap

Vietnam

Hoewel de Verenigde Staten bij verschillende gelegenheden hebben getracht de steun van hun NAVO-bondgenoten te verkrijgen, is die steun nooit erg duidelijk en van harte gegeven. Hoewel in die tijd het leiderschap van de Verenigde Staten veel minder aan kritiek onderhevig was dan nu (behalve in Frankrijk), is het opvallend dat betuigingen van steun vrijwel geheel ontbraken. Onnodig hieraan toe te voegen dat steun met troepen geheel niet ter sprake kwam. Groot-Brittannië, Griekenland en Turkije bleven handel drijven met Noord-Vietnam. Frankrijk ging zelfs zover dat het op een gegeven ogenblik opriep tot een terugtrekking van alle vreemde troepen uit Vietnam; dat was duidelijk tegen de Verenigde Staten gericht, aangezien dat de voornaamste mogendheid was die in Vietnam troepen had. De bondgenoten voelden zich, naarmate de oorlog langer duurde en er meer schandalen en schandaaltjes aan het licht kwamen (My Lai, ontbladeringen, bombardementen op burgerdoelen in Hanoi), steeds meer in verlegenheid gebracht door het gedrag van de Verenigde Staten. Die deden namelijk juist datgene, wat in het algemeen de Warschau-Pactstaten werd verweten.

Het aanzien van de Verenigde Staten werd ernstig geschaad en hierdoor werd ook de steun van de publieke opinie voor de NAVO (met een leidende rol van de Verenigde Staten daarin) veel geringer.

Er ontstond zelfs een nieuwe generatie die duidelijk anti-Amerikaans is.

De Verenigde Staten hebben enige tijd een divisie in Vietnam ingezet, die als versterking voor de NAVO was bestemd; dit tastte indirect de militaire sterkte van de NAVO aan.

Afghanistan

Direct na de inval in Afghanistan hebben de Verenigde Staten geprobeerd een gecoördineerde reactie van de NAVO-bondgenoten te verkrijgen. Al snel bleek echter dat de maatregelen die de Verenigde Staten voor ogen stonden, in de ogen van de Westeuropese bondgenoten geen genade konden vinden. Het embargo door de Verenigde Staten op de uitvoer naar de Sovjet-Unie van graan en hoogwaardige technologie is slechts met de grootste tegenzin door een aantal bondgenoten gevolgd en dat slechts tijdelijk. Ook de boycot van de Olympische spelen, waartoe de Verenigde Staten hadden opgeroepen, werd slechts aarzelend en gedeeltelijk gevolgd.

In de ogen van de Westeuropese bondgenoten kon het optreden van de Sovjet-Unie in Afghanistan los worden gezien van haar optreden in Europa, de zogenaamde „deelbaarheid” van de détente. Met name de Bondsrepubliek Duitsland wilde de verworvenheden van de ontspanning in Europa niet opofferen aan de confrontatie met de Sovjet-Unie over haar optreden in Afghanistan. De Verenigde Staten waren van mening dat de détente ondeelbaar is. Hoewel het te ver gaat hier te stellen dat de inval in Afghanistan een breuk in de NAVO tot gevolg had, is de conclusie dat bestaande tegenstellingen duidelijker aan het licht kwamen zeker gerechtvaardigd.

Mede naar aanleiding van de gijzeling in Teheran en de inval in Afghanistan besloten de Verenigde Staten tot het oprichten van een Rapid Deployment Force (RDF). Daarvoor kunnen Amerikaanse troepen in Europa worden ingezet, hetgeen direct van invloed zal zijn op de gevechtskracht van de NAVO in West-Europa. De Europese bondgenoten hebben voorlopig zeer aarzelend gereageerd op het verzoek een eventueel ontstaand gat op te vullen. Het deelnemen aan een dergelijke interventiemacht komt in West-Europa al helemaal niet op, en dat niettegenstaande het

feit dat de Verenigde Staten keer op keer betogen dat de inzet van de RDF in bv. het Midden-Oosten vitale belangen van de Westeuropese bondgenoten beschermt en dat het daarom de laatsten niet past zich afzijdig te houden.

In het algemeen is de reactie van de Verenigde Staten aanzienlijk heftiger dan die van hun bondgenoten. Dit bracht de bondgenoten ertoe nog minder vertrouwen te stellen in de toenmalige Amerikaanse president, Jimmy Carter. Voor hen was dit een aanwijzing te meer dat zijn buitenlandse politiek niet consistent was en dat men niet op de Verenigde Staten kon rekenen: het buitenlandse beleid van de Verenigde Staten was te onvoorspelbaar.

Van dat moment af werd de houding van de Amerikaanse regering tegenover de Sovjet-Unie harder. Een onderstreping daarvan vormde de verkiezing van president Reagan. Hij noemde de Sovjet-Unie zelfs op een gegeven moment „the empire of evil”. De Westeuropese bondgenoten (wellicht met uitzondering van Engeland) zijn hierin niet meegegaan. Men wilde niet alle voordelen die de ontspanning met de Sovjet-Unie had meegebracht, in één klap weer overboord zetten. Ook dit accentueerde het verschil in opvattingen over de Sovjet-Unie aan beide zijden van de Atlantische Oceaan.

Samenvatting

Kan er nu een ondubbelzinnig antwoord worden gegeven op de vraag of Afghanistan het Russische Vietnam is? Naar onze mening niet. Vooral op militair gebied springen de verschillen meer in het oog dan de overeenkomsten. De belangrijkste militaire verschillen zijn:

— de vijand: in Vietnam was sprake van een goed

georganiseerde vijand, in Afghanistan is hiervan absoluut geen sprake;

— de militaire sterkte: in Vietnam waren op het hoogtepunt 545.000 Amerikaanse militairen aanwezig, 20% van de totale Amerikaanse sterkte op dat moment; in Afghanistan zijn nu ca. 135.000 man, d.w.z. 2% van de huidige Russische sterkte.

De belangrijkste militaire overeenkomst is de onmacht van de supermacht het land onder controle te krijgen.

Op politiek gebied is een stellige uitspraak nog moeilijker. Het grootste verschil is naar onze mening de reden waarom de Verenigde Staten resp. de Sovjet-Unie hebben (heeft) ingegrepen. Voor de Verenigde Staten waren de redenen van buitenlands-politieke aard en zij werden door binnenlands-politieke redenen gedwongen de strijd op te geven. Bij het ingrijpen in Afghanistan waren de redenen ook van binnenlands-politieke aard maar wordt de grootste tegenstand ondervonden uit het buitenland.

De belangrijkste politieke overeenkomst is dat in beide gevallen de supermacht heeft geprobeerd de oorlog een ideologisch aanzien te geven, hoewel het in werkelijkheid gaat om een nationalistische bevrijdingsoorlog. Een ondubbelzinnig „ja” of „nee” kan derhalve niet worden uitgesproken. Veel invloed op de NAVO is van het Amerikaanse optreden in Vietnam niet uitgegaan. Wel kwam voor insiders duidelijk, en voor het publiek wat minder duidelijk, naar voren dat de NAVO-bondgenoten beslist niet enthousiast waren over het optreden van de Verenigde Staten in Vietnam.

Het optreden van de Sovjet-Unie heeft als belangrijkste gevolg gehad dat de (reeds bestaande) tegenstellingen tussen Westeuropese leden en de Verenigde Staten duidelijker aan het licht zijn gekomen.

Literatuur

- F. A. Beer — *Integration and desintegration in Nato*. Ohio (1969)25, 36, 46, 66, 67, 128.
J. J. Collins — *The Soviet-Afghan war*. US Mil. Academy, New York (1984).
F. Freistetter — The battle in Afghanistan: a view from Europe. *Strategic Rev.* (1981)36-43.
W. E. Griffith — Super-power-relations after Afghanistan. *Survival* 3(1980)146-150.

- H. H. Howze — The Soviets after Afghanistan, armageddon in the Middle East? *Army* (1983)(7)45-50.
Z. Khalilzad — Afghanistan and the crisis in American foreign policy. *Survival* 3(1980)(7/8).
J. Killick — Measuring up to the challenge of Afghanistan. *Nato Rev.* 3(1980)(7)2-6.
P. Lellouche — Détente in the aftermath of Kabul. *Nato Rev.* 3(1980)(7)10-13.
M. Lucioli — Containment on a world scale. *Nato Rev.* 3(1980)(7)7-9.

J. M. Luns — *Nato in the present world situation* (rede voor het Royal Institute for International Relations, Brussel, 2 okt. 1980).
Military Balance 1968-1969. Inst. for Strategic Studies, Londen (1969)28-32, 60.
 L. Ruehl — Die Lageveranderingen im Mittleren Osten und die europäische Sicherheit. *Europ. Wehrk.* 29(1980)53-56.

A. A. Stahel en P. Bucherer — *Afghanistan, 5 Jahre Widerstand und Kleinkrieg*. Huber & Co, Frauenfeld (1984).
 G. F. Treverton — America and Europe after Afghanistan. *Nato's Fifteen Nations* (1980)(apr/mei)27-31.
 W. Wagner — Das Ost-West-Verhältnis nach der sowjetischen Intervention in Afghanistan. *Europa-Arch.* 5(1980)135-146.

RECTIFICATIE

Beweging in het verdedigend gevecht

In het artikel onder deze titel (*Mil. Spect.* 155 (1986)(2)57) wordt ook aandacht besteed aan het toegenomen pantserbestrijdingsvermogen. In VS 2-7200 wordt pantserbestrijding omschreven als: „het geheel van maatregelen en activiteiten, gericht op het buiten gevecht stellen van vijandelijke gepantserde gevechtsvoertuigen op middelbare en grote af-

stand”. Gerelateerd aan deze omschrijving geeft afb. 1 op blz. 59 geen compleet beeld van de aanwezige resp. geplande pantserbestrijdingsmiddelen; ten onrechte ontbreekt het boordkanon 25 mm van de YPR en de M113 C/V. Hieronder treft de lezer een gecorrigeerde versie van afb. 1 aan.

J. M. J. BOSCH, maj cav

	Benaming	Type systeem	Opmerkingen
Antitankwapens	Dragon Tow	draadgeleide raket idem	draagbaar op YPR-765 (prat)
Kanonsystemen	YPR en M113 C/V Leopard-1 V Leopard-2	boordkanon 25 mm tankkanon 105 mm tankkanon 120 mm	
Artillerie	ICM-munitie (155 en 203 mm) MLRS	dual-purpose submunitie idem	vanaf 1986 gepland
Mijnsystemen	mijn AT-26 en -30 mijn AT-29 verschietbare mijn	trotyl resp. holle lading holle lading ?	AT-30, mechanisch te leggen horizontaal-effectmijn verschietbaar d.m.v. MLRS, hw 155 mm en 203 mm; ge- pland
	verstrooibare mijn	?	gepland
Antitankhelikopters	?	?	gepland

drs. W. B. S. de Vries

politiek analist LaS

Israël en het echec van de PLO

In tegenstelling tot de hoopvolle speculaties in de jongste tijd, moet worden geconstateerd dat het overleg inzake het Israëliisch-Palestijns-Arabisch conflict momenteel muurvast zit. De deur naar de conferentiezaal die onlangs op een kier stond, is door de PLO toch dichtgeslagen. De afwijzende beslissing van de PLO-leiding heeft voor haar politieke positie tegenover Israël kostbare gevolgen. Dat wordt versterkt door de activiteiten van de gewapende PLO-eenheden. Het is duidelijk dat de recente gewelddadige acties van Palestijnen de Palestijnse zaak geen goed hebben gedaan.

De daden van de PLO, met al haar verschillende rivaliserende facties, kunnen slechts zelfvernietigend worden genoemd. Deze collectieve karaktertrek is allerminst nieuw en heeft zich herhaaldelijk gemanifesteerd in de geschiedenis van de Palestijnse nationale beweging. Ieder compromis

De kern van het Israëliisch-Arabisch conflict sedert 1948 wordt gevormd door het Palestijns/Arabisch streven naar vernietiging van de staat Israël en de stichting van een onafhankelijke Palestijnse staat. Hierop is de strijd gericht van de Palestinian Liberation Organisation (PLO), opgericht in 1964, sinds 1974 aangeduid als de enige legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk. Het bestaan van Israël — ook volgens de grenzen van vóór de juni-oorlog in 1967 — wordt door de PLO (en de Arabische landen) principieel niet erkend. Dat standpunt is officieel vastgelegd in het Palestijns Nationaal Handvest, opgesteld in 1968. Deze expliciete verklaring is tot op heden de belangrijkste oorzaak voor het diplomatiek-politieke dilemma van PLO-voorzitter Arafat. Een Palestijnse, realistische politieke opstelling wordt vooralsnog erdoor verhinderd. Een gevolg is dat eventuele vredesonderhandelingen met deelneming van de PLO voorlopig niet zullen plaatsvinden. Israël is niet bereid tot enigerlei overleg voordat de PLO het Handvest heeft herroepen.

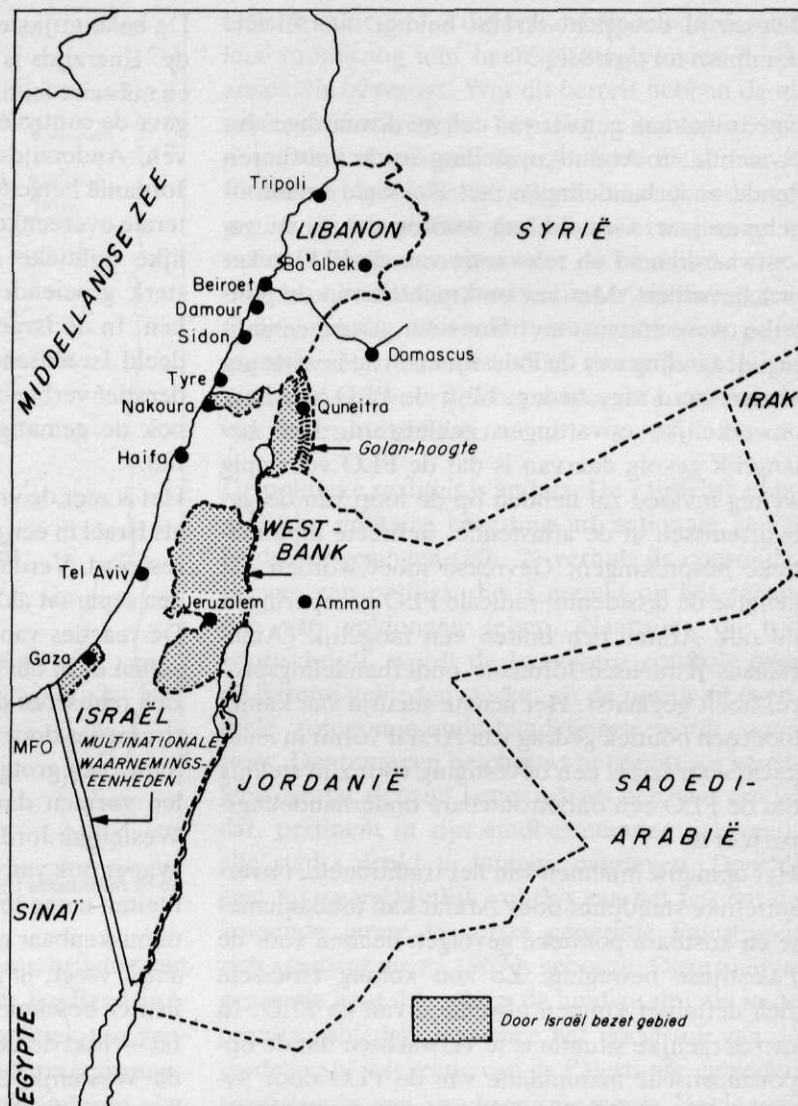
over principes van de „gerechtvaardigde zaak” afwijzend, en daardoor gevangen in de verwerping van iedere regeling die niet in overeenstemming is met het uiteindelijke doel van een Palestijnse staat, zijn de Palestijnen in een hopeloze strijd gewikkeld met wat de Zionistische beweging wordt genoemd. De voortdurende ontkenning van de staat Israël en de niet aflatende idee de zogenoemde „Zionistische entiteit” met geweld te kunnen bestrijden, blijkt tot nu toe rampspoedig voor de PLO.

Daaraan moet worden toegevoegd dat de verdeelde Arabische wereld in toenemende mate politieke onmacht vertoont in haar opstelling in het Palestijnse probleem. Met name de als gematigd aangeduide Arabische landen lijken tot de overtuiging gekomen dat zij sedert 1948 genoeg steun hebben verleend. Zij kunnen het zich politiek niet langer veroorloven, zonder reële vooruitzichten op een oplossing, offers te brengen ten behoeve van de Palestijnse zaak. De Arabische leiders bewijzen de PLO in het openbaar weliswaar lippen dienst, maar de rechtvaardiging voor de feitelijke onverschilligheid is gelegen in de gewelddadige acties en vooral in de interne verdeeldheid van de PLO.

Paradoxaal genoeg komt de fatale politiek van de Palestijnse leiding het duidelijkst tot uitdrukking in de actuele situatie op de door Israël bezette Westelijke Jordaanoever en in de Gaza-strook (afb. 1). De PLO weigert in te zien dat de geleidelijke annexatie door Israël van deze gebieden een „point of no return” nadert. Op grond hiervan dient te worden opgemerkt dat als de PLO-leiding niet op korte termijn tot een andere, realistischere politiek overgaat, zij niet alleen het desbetreffende gebied maar evenzeer zijn bewoners dreigt te verliezen.

Het is juist dit vooruitzicht dat voor koning Hoessein van Jordanië een belangrijke reden vormde

Afb. 1 Veiligheidszones als voorwaarde voor veilige grenzen

het initiatief van president Reagan (1 september 1982) voor een Jordaans-Palestijnse (con)federatie op te nemen. Langs de lijnen van dit plan slaagde Hoessein begin 1985 zelfs erin met PLO-voorzitter Arafat tot een principeakkoord te komen. Daarbij was sprake van een aanvaarding door de PLO, althans door Arafat, van de VN-Veilighedsraadresoluties 242 en 338.* Het ogenschijnlijk nieuwe politieke realisme van Arafat duurde

* De VN-Veilighedsraadresolutie nr 242 (22 november 1967) volgde op de Zesdaagse Israëliisch-Arabishe oorlog. De resolutie schrijft voor hoe een Israëliisch-Arabishe vrede moet worden bereikt: Israël moet de sedert juni van dat jaar bezette gebieden verlaten; alle staten in de regio moeten binnen veilige en erkende grenzen (kunnen) leven en er moet een rechtvaardige oplossing komen voor de Palestijnse vluchtelingen. Israël aanvaardde de resolutie in theorie, niet in de praktijk. De PLO aanvaardde haar zelfs niet in theorie, omdat zij daarmee Israël moest erkennen en omdat het Palestijnse vraagstuk erdoor

echter ondanks brede internationale instemming, de Europese Gemeenschap inbegrepen, kort. Onlangs maakte Arafat een einde aan de algemene hoop op een pragmatisch inzicht bij de PLO en betrok de oude stellingen. Na een speciale bijeenkomst van de Palestijnse Uitvoerende Raad in Bagdad, verklaarde hij op 23 november 1985 dat feitelijke erkenning van Israël voor de PLO niet aan de orde komt en dat de Palestijnse bevrijd werd gereduceerd tot een vluchtelingenprobleem, zonder dat aandacht werd geschonken aan de nationale eisen van het Palestijnse volk.

De VN-Veilighedsraadresolutie nr 338 (22 oktober 1973), volgend op de zogenoemde Grote-Verzoendagoorlog, maakt melding van vredesonderhandelingen door (alle) betrokken partijen, om een rechtvaardige en duurzame vrede in het Midden-Oosten te bewerkstelligen op basis van voornoemde resolutie 242.

dingsstrijd doorgaat. Arafat huldigt dit officiële standpunt tot op heden.

Deze uitspraak getuigt van een merkwaardige ambivalentie in Arafats opstelling in de voorbereidende onderhandelingen met Hoessein in het afgelopen jaar. Gesteld kan worden dat zij de geloofwaardigheid en relevantie van de PLO zeker niet bevordert. Met het ontcrachten van de politieke overeenkomst met Hoessein, waarmee indirect de binding met de Palestijnen in de bezette gebieden werd afgesneden, blijft de PLO aan haar onwerkelijke opvattingen gekluisterd. Een belangrijk gevolg daarvan is dat de PLO voorlopig weinig invloed zal hebben op de loop van de gebeurtenissen in de aftastende, indirecte diplomatieke besprekingen. Gevreesd moet worden dat behalve de dissidente, radicale PLO-groeperingen nu ook Arafat zich buiten een mogelijk (Amerikaans-)Israëlich-Jordaans onderhandelingsproces heeft geplaatst. Het laatste staaltje van kameleonisch politiek gedrag van Arafat vormt in ieder geval voor Israël een bevestiging voor zijn stelling dat de PLO een onbetrouwbare onderhandelingspartner is.

Het opnieuw innemen van het traditionele, onverzettelijke standpunt door Arafat kan fundamentele en kostbare politieke gevolgen hebben voor de Palestijnse beweging. Zo zou koning Hoessein zich definitief kunnen afwenden van de PLO. In een dergelijke situatie is te verwachten dat de opportunistische manipulatie van de PLO door Syrië, de Arabische frontlijnstaat bij uitstek in de strijd tegen Israël, zal worden versterkt. Voor Syrië spelen nationalistisch geïnspireerde, regionale doeleinden tegenover Israël, maar ook ten opzichte van Jordanië en Irak, de hoofdrol.

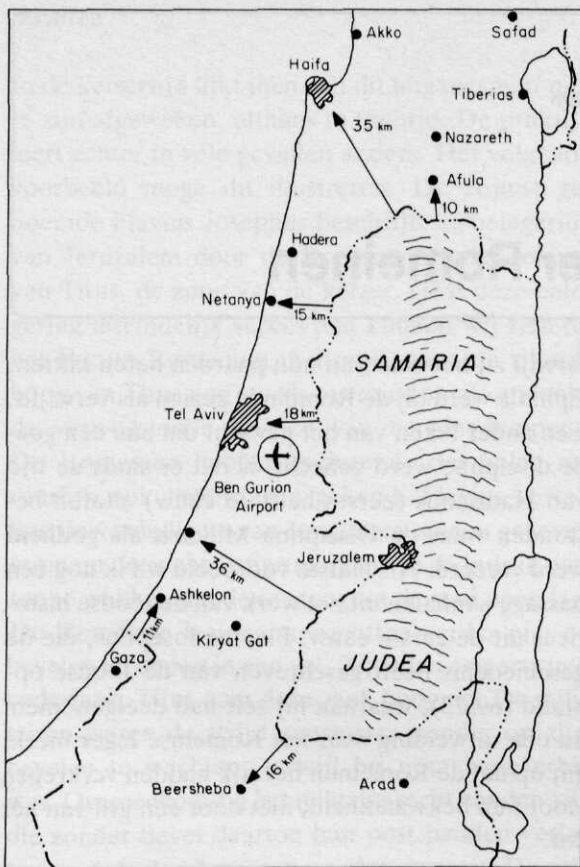
Een dergelijke situatie kan voor Israël aanleiding vormen zijn „Jordaanse oplossing” na te streven. Deze behelst het creëren in bezet gebied van een „gematigde” Palestijnse leiding — d.w.z. niet-PLO-leden — die geen onafhankelijke Palestijnse staat voorstaan. Deze gematigde Palestijnse leiding zou als vervanger van de PLO met Israël en Jordanië moeten samenwerken aan een „oplossing-door-verdeling” van het autonomieprobleem. Dat betekent dat vooral politieke kringen rond de Arbeiderspartij denken aan een Jordaanse in plaats van een Palestijnse oplossing voor de Westelijke Jordaanoever.

De belangrijkste redenen hiervoor zijn de volgende. Enerzijds is het voor de Israëlische politieke en militaire leiding na zoveel jaren een te grote opgave de controle over het gebied volledig op te geven. Anderzijds gaat men ervan uit dat Israël en Jordanië hetzelfde belang kennen om tot een bilaterale overeenkomst te komen, namelijk de mogelijke politieke destabiliserende dreiging van de sterk groeiende Palestijnse bevolking te beperken. In de Israëlische gedachtengang zou een gedeeld Israëlich-Jordaans bestuur in een (con)federatief verband kunnen worden gevormd, waarin ook de gematigde Palestijnen kunnen participeren.

Het is zeer de vraag of Hoessein op dezelfde grond als Israël in een dergelijke overeenkomst is geïnteresseerd. Verder kan men zich afvragen of hij zich een separaat akkoord met Israël kan veroorloven. De reacties van de PLO en de Arabische landen zullen er in dat geval niet om liegen. Hoessein zal zich realiseren dat de te verwachten gewelddadige strafacties door de PLO en waarschijnlijk ook van Syrië, een grotere bedreiging voor zijn regime zullen vormen dan de Palestijnse bevolking op de Westelijke Jordaanoever.

Wat er ook van het Israëlische plan met alle modaliteiten moge terechtkomen, op dit moment is een onmiskenbaar gegeven dat de tijd die elke „oplossing” vergt, in politieke termen kostbaar is. Realistisch beschouwd — behalve kennelijk voor Arafat — lijkt de definitieve annexatie door Israël van de Westelijke Jordaanoever en Gazastrook een kwestie van tijd. De voortgaande bouw van nederzettingen, de aankopen en de onteigening van grond, de vervanging van het plaatselijke bestuur door Israëlich militair gezag, en de uitbreiding van de militaire infrastructuur zijn feiten van formaat. Deze ontwikkeling lijkt alleen nog te kunnen worden gekeerd door een realistische herziening door de PLO van haar opstelling in het conflict met Israël. Zij zal vooreerst de aanvaarding van de genoemde resoluties van de Verenigde Naties, en de intermediaire rol van koning Hoessein moeten inhouden. De onderhandelingsproblematiek betreft immers hoofdzakelijk Jordaans grondgebied en bovendien is de Jordaanse vorst door premier Peres als onderhandelingspartner geaccepteerd.

Een permanent gegeven met betrekking tot de huidige situatie in de bezette gebieden is overigens

Afb. 2 Israëls militair kwetsbare grenzen; afstanden in de militaire sector „midden”

het ontbreken van een adequate omschrijving van de Israëliëse „annexatie”. Ook de huidige Israëliëse politieke leiding wil haar politiek ten aanzien van de bezette gebieden niet als zodanig aanduiden. Het is opmerkelijk dat ook anderen niet op overtuigende wijze erin slagen de Israëliëse bestuurspraktijk als „annexatiepolitiek” te karakteriseren. Velen zijn van mening dat slechts de formele toepassing van de Israëliëse wetgeving in de

bezette gebieden — die behalve voor oost-Jeruzalem vooralsnog niet heeft plaatsgevonden — de annexatie bevestigt. Wat dit betreft hebben de nu geldende bestuurlijke bepalingen echter al een permanent karakter. Terughoudendheid bij de formalisering van het Israëliëse bestuur is dan eigenlijk als een politiek-tactische overweging op te vatten. Hiermee zouden voor de Israëliëse regering de politieke opposanten in het conflict: Palestijnen, koning Hoessein, maar ook een grote groep Israëliërs, de idee houden dat er (nog) mogelijkheden zijn voor een bepaalde, autonome status van de bezette gebieden.

De politieke realiteit is anders. De „tijdelijke” Israëliëse militaire bezetting uit nationale veiligheidsoverwegingen (afb. 2) verhuult de consolidatie van een politiek die is gericht op het scheppen van voldongen feiten. Naarmate de tijd voortschrijdt, wordt de Israëliëse controle over de bezette gebieden sterker en de positie in eventuele autonomie-onderhandelingen wordt superieur. Daarentegen beschouwt het politieke kameleon Arafat zichzelf kennelijk als een taai reptiel dat, pertinent in zijn eindbestemming gelovend, alle stadia denkt te kunnen overleven. Daarbij gaat hij waarschijnlijk voorbij aan het feit dat de komende jaren de eerste generatie Palestijnen zich aandient die na 1967 is geboren. Deze nieuwe generatie kent dan alleen de huidige situatie in de bezette gebieden, waarmee het vraagstuk van de verdeling of integratie van de Palestijnse gebieden nagenoeg tot een anachronisme wordt. Het is zelfs niet uit te sluiten dat te zijner tijd de nieuwe generatie Palestijnen de strijd van Arafats PLO, gegeven de feitelijke situatie, als niet-realistisch beschouwt.

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Teneinde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

dr. P. G. G. M. Schulten

wetensch. hoofdmedewerker Erasmus-universiteit, Rotterdam

Discipline in het leger der Romeinen

In de drie eeuwen voor onze jaartelling heeft de oorspronkelijk weinig betekende stad Rome een wereldrijk opgebouwd in de landen rond de Middellandse Zee. Volgens tijdgenoten is dat vooral mogelijk geweest door de strikte discipline van de Romeinse legioenen en het is dan ook begrijpelijk dat in die tijd grote waarde werd gehecht aan een strakke handhaving daarvan. Niemand twijfelde immers aan het nut van een imperium en de daaruit voortvloeiende gevolgen. Zo werd bijvoorbeeld de pax Romana in brede kring heel wat positiever beoordeeld dan de pax Americana in onze dagen. De harde discipline was acceptabel voor de dienstplichtige soldaten van de Romeinse republiek. In de eerste eeuw v.C. is dit dienstplichtigenleger geleidelijk vervangen door een leger van beroepsmilitairen. In dezelfde tijd is er een eind gekomen aan de republiek waar vooral de Senaat het voor het zeggen had en zien wij het begin van de zg. keizertijd, waarin alleenheersers het Romeinse rijk bestuurden. In dit artikel wil ik de vraag behandelen hoe de militaire discipline zich hield onder de gewijzigde omstandigheden, en welke veranderingen zich hebben voorgedaan in vergelijking met vroeger.

Belang van discipline

Men bleef in ieder geval groot belang hechten aan de handhaving van een strakke militaire tucht. Uit de talrijke biografieën van Romeinse keizers, vervaardigd door tijdgenoten, bleek altijd de nadruk die werd gelegd op de keizer als handhaver van de discipline, wanneer de schrijver wilde wijzen op een goede eigenschap. Zo werd keizer Lucius Verus uit de tweede eeuw uitvoerig geprezen om het feit dat hij de legioenen in Syrië, die uiterst onmilitair gedrag vertoonden, weer snel in het gareel kreeg. Als onmilitair overigens werd o.a. het feit beschouwd dat cavaleristen zich zelf epileerden

terwijl zij het haar van hun paarden lieten klitten. Epilatie werd bij de Romeinen gezien als verwijfd. Een ander teken van het gewicht dat aan een goede discipline werd gehecht, is dat er sinds de tijd van Hadrianus (eerste helft 2e eeuw) altaren bestonden waar de *Disciplina Militaris* als godheid werd vereerd. Als laatste voorbeeld wil ik nog een passage aanhalen uit het werk van de joodse historicus uit de eerste eeuw, Flavius Josephus, die de geschiedenis heeft geschreven van de Joodse opstand (69-73), waaraan hij zelf had deelgenomen. In een uitweiding over het Romeinse leger merkt hij op dat de Romeinen het rijk hadden verkregen door hun bekwaamheid, niet door een gril van het lot.

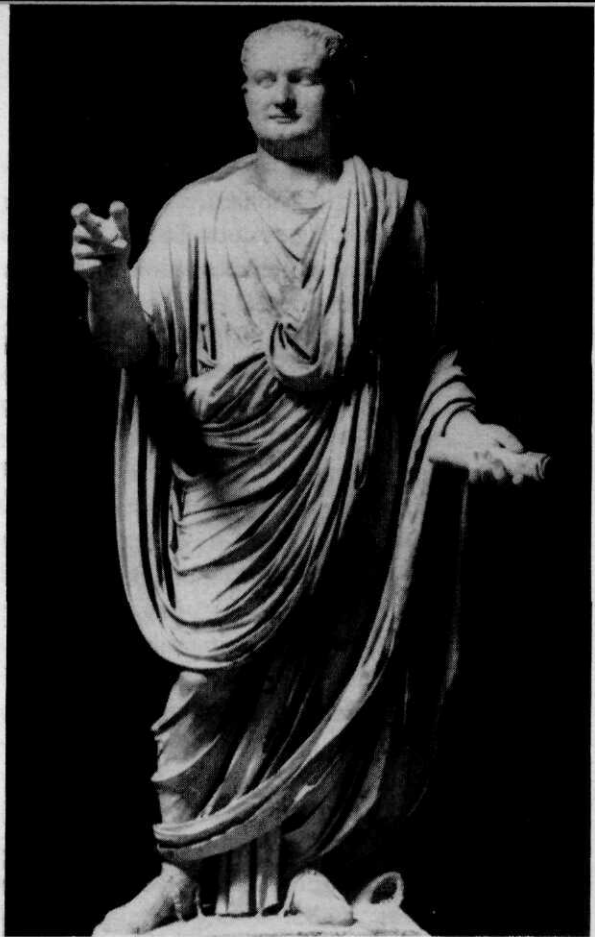
De training van de legioenen was in vreedstijd even fanatiek als in oorlogstijd. Daarom kenden zij geen paniek tijdens de strijd en nauwelijks vermoeidheid. In de legerkampen verliep alles volgens een vast patroon. Maaltijden werden gezamenlijk genuttigd en er gebeurde niets zonder een vast commando. Verder speelde angst een grote rol bij hun training. Wetten voor militairen stelden niet alleen de doodstraf op het verlaten van de post, maar zelfs al voor lichte vormen van plichtsverzuim. Ook bij Flavius Josephus dus weer die grote aandacht voor de discipline als voornaamste kenmerk van het succes van Rome, waarbij hij dat begrip eigenlijk de twee betekenissen geeft die wij ook in een latijns woordenboek onder het trefwoord „disciplina” kunnen vinden.

Aan de ene kant wijst het woord *disciplina* op training in gecoördineerd optreden in gevechtssituaties en het resultaat daarvan, aan de andere kant op de strakke normering van het gedrag van militairen door middel van een uitgewerkt systeem van straffen en beloningen. Het grote belang dat werd gehecht aan de handhaving van die normen zorgde ervoor dat de strafmaat in geval van overtreding daarmee in verhouding stond.

Straffen

In de keizertijd lijkt men van dit uitgangspunt niet te zijn afgeweken, althans in theorie. De praktijk leert echter in vele gevallen anders. Het volgende voorbeeld moge dit illustreren. De zojuist genoemde Flavius Josephus beschrijft de belegering van Jeruzalem door de Romeinen onder leiding van Titus, de zoon van de keizer. (Dat deze belegering uiteindelijk succes had kunnen wij zien op het Forum Romanum in Rome, waar de triomfboog van Titus nog steeds overeind staat, ondanks de verwoestende invloed van benzinedampen.) De Romeinen hebben gedurende dat beleg natuurlijk ook tegenslagen gekend. Flavius vertelt hoe de verdedigers van Jeruzalem op een gegeven moment door een listige manoeuvre de indruk wisten te wekken dat de toegang tot de stad open lag. De Romeinse legionairs wachtten verder niet op bevelen en liepen in een val. Zij leden een ernstige nederlaag. Titus nam deze zaak hoog op. De militairen waren de strijd aangegaan zonder op zijn bevelen te wachten, terwijl hij nota bene erbij was. Overeenkomstig het militaire recht zouden zij, die zonder bevel daartoe hun post hadden verlaten, met de dood moeten worden gestraft. De soldaten waren daarvoor ook bevreesd, maar de legionairs van andere onderdelen vroegen aan de opperbevelhebber publiekelijk om genade. Titus willigde hun verzoek in. Josephus vertelt dat hij dat deed omdat het hier niet ging om één individueel geval, maar om een gehele groep. Romeinse commandanten in vroeger tijden zouden waarschijnlijk tot terechtstelling van de betrokkenen zijn overgegaan, maar Titus heeft die mogelijkheid kennelijk zelfs niet overwogen en de gehele kwestie afgedaan met een vermaning aan de soldaten voortaan hun leven te beteren.

Een tweede voorbeeld vinden wij in een verhaal van Tacitus over een andere legeraanvoerder uit de eerste eeuw, Corbulo. Deze wordt in de antieke geschiedschrijving telkens gepresenteerd als het voorbeeld-bij-uitstek van een generaal, die de discipline van de voorvaders in ere probeerde te herstellen. Zijn „image” was dat hij de legioenen weer wilde onderwerpen aan de vroegere normen (in het latijn letterlijk „mores” leren). Zo heeft hij volgens Tacitus eens twee soldaten laten terechtstellen die ongewapend bezig waren geweest met graafwerkzaamheden ten behoeve van een wal

Keizer Titus

rond het legerkamp. Een sterk punt van de Romeinse legerorganisatie was het feit dat het leger nergens de nacht doorbracht zonder dat er een legerkamp was opgericht, omgeven door een wal van aarde. Niemand mocht zich buiten het kamp ophouden zonder zijn wapens bij zich te dragen omdat constante paraatheid als een vereiste gold. Tacitus vermeldt dit verhaal als een van de sterke staaltjes die werden toegeschreven aan Corbulo, maar spreekt direct zijn twijfel uit over de realiteit ervan. Een historicus uit de republikeinse periode zou hier geen vraagtekens hebben gezet.

Wat kunnen wij nu opmaken uit de twee besproken passages? De idealen van de discipline lijken in de keizertijd weinig veranderd vergeleken met die van vroeger. Nieuwe realiteiten hebben echter kennelijk om een andere feitelijke invulling gevraagd. Soldaten die eigenmachtig optraden moesten volgens de norm zeer streng worden bestraft. Uit de republiek kennen wij talrijke voorbeelden van ondercommandanten die na het behalen van een belangrijke overwinning met de dood werden bestraft omdat zij op eigen initiatief hadden gehandeld. Bij Flavius Josephus lezen wij over gewone legionairs die zelfs na een nederlaag

nog aan straf ontkwamen. Dat is wel een grote afwijking van wat de disciplinaire ideologie nog steeds voorschreef. Uit het door Tacitus beschreven geval komt naar voren dat strenge straffen voor relatief lichte vergrijpen niet meer als realistisch werden beschouwd. Dit komt goed overeen met een gegeven uit de biografie van keizer Tiberius, de opvolger van Augustus. Deze wordt geprezen als een goed handhaver van de discipline waarbij hij, in de woorden van zijn biograaf, op het juiste moment kleine vergrijpen door de vingers kon zien.

Een ander gegeven over de discipline in de keizertijd maakt misschien het verschil nog duidelijker dat was gegroeid tussen ideaal en praktijk. Het deserteren, al dan niet in het gezicht van de vijand, is altijd een van de evidentste militaire misdrijven geweest. In de keizertijd nu zien wij dat er onderscheid is gaan ontstaan tussen de zogenaamde *desertor* en de *emansor*. Laatstgenoemde was een soldaat die na lange afwezigheid uit eigen beweging naar het kamp terugkeerde, een deserteur daarentegen was onder dwang teruggebracht. Over de *emansor* vinden wij een aantal beschikkingen in de wetten van die dagen. Hij werd gevrijwaard van straf als zijn terugkeer was verhinderd door ziekte, reismoeilijkheden, of gevangenneming door bandieten. Wanneer hij wel werd gestraft moest rekening worden gehouden met zijn rang en zijn dienstjaren. Ook moest volgens de wet in aanmerking worden genomen waarom hij afwezig was. Een gematigde behandeling moesten de afwezigen ondergaan die waren weggebleven door ziekte — het medisch attest speelde toen al zijn onoverkomelijke, maar soms destructieve, rol — of uit affectie voor ouders of andere familieleden. De jurist Papinianus vond het zelfs nodig speciaal de regel te laten opnemen dat een deserteur die weer in dienst was genomen geen soldij zou ontvangen voor de periode dat hij was weg geweest. Zelfs op deze regel werden soms nog uitzonderingen gemaakt. Bij wijze van speciale gunst kon de keizer namelijk uitbetaling toch toestaan. Ook de bepaling dat in oorlogstijd deserteurs die zich zelf hadden aangegeven niet moesten worden geëxecuteerd, maar slechts verbannen naar een eiland, wijst niet op een harde handhaving van de discipline. Deze zachtzinnigheid kan in ieder geval niet zijn ontstaan doordat desertie een weinig voorkomende uitzondering was. De zeer talrijke

wetten over dit vergrijp in de keizertijd lijken juist het omgekeerde te bevestigen. Alleen al in de Codex Theodosianus, een wetsverzameling uit de 4e en 5e eeuw, vinden wij meer dan twintig bepalingen, gericht tegen deserteurs, waarbij strenge straffen werden gesteld op het verbergen van dergelijke figuren. Grote beloningen daarentegen werden in het vooruitzicht gesteld voor diegenen die de verblijfplaatsen van deserteurs aan de overheid zouden verraden. Zo konden slaven bijvoorbeeld hun vrijlating verkrijgen in ruil voor zo'n aangifte.

Dit alles duidt erop dat voor de militaire autoriteiten desertie een ernstig probleem was. Het probleem moet des te schrijnender zijn geweest omdat veel onderofficieren hun karige wedde aanvulden door middel van het verlenen van gunsten aan soldaten tegen betaling van steekpenningen. Soldaten waren kennelijk vooral bereid wat geld te geven om korte of langere tijd afwezig te kunnen zijn van het kamp. Via een systeem van straffen heeft men geprobeerd deze misstand, die in de 1e eeuw al voorkwam, te beëindigen, maar misschien hebben de maatregelen van keizer Septimius Severus rond het jaar 200 meer geholpen.

Legerhervormingen

Deze keizer heeft de soldij verhoogd en verder via schenkingen de financiële situatie van de militairen verbeterd. Deze maatregelen zijn door tijdgenoten sterk bekritiseerd omdat zij vonden dat de keizer, meer dan wenselijk was, tegemoetkwam aan de eisen van de soldaten, waardoor dezen steeds moeilijker in de hand waren te houden. Volgens een van deze critici, de senator Cassius Dio, waren de laatste woorden van de keizer op zijn sterfbed tegen zijn twee zonen, dat zij de soldaten moesten verrijken en zich vooral niets moesten aantrekken van de andere mensen. Een andere tijdgenoot, Herodianus, schrijft dat de militairen een zeer substantieel bedrag van de keizer ten geschenke hadden gekregen en daarbij nog een groot aantal andere privileges, zoals het recht te huwen en thuis bij hun echtgenotes te wonen. De Romeinen hadden dit altijd beschouwd als indruisend tegen de discipline, en in strijd met de staat van paraatheid waarin een goed leger voortdurend moest verkeren. Vrouwen naast militairen vonden zij al ondenkbaar, het denkbeeld van

Pretoriaanse garde

vrouwen als militairen zou hen krankzinnig zijn voorgekomen. Herodianus zegt ook van Severus dat hij de eerste was die de soldaten toestond minder karig voedsel te gebruiken en daardoor hun gehoorzaamheid aan en respect voor de commandanten ondermijnde omdat hij hen leerde hebzuchtig te zijn en week.

Bij de Romeinen zelf vinden wij dus al getuigenissen over een afnemende discipline, waarbij sommigen keizer Septimius Severus aanwijzen als een van de voornaamste schuldigen. Wanneer wij echter het pakket hervormingen van deze, in militaire affaires zeer ervaren, man bezien is het moeilijk deze mening te delen. Severus verhoogde een soldij die sinds het jaar nul niet of nauwelijks was vermeerderd, hoewel er wel grote prijsstijgingen waren opgetreden. De verhoging is hoogstens te zien als een verlate prijscompensatie. Verder was het formele recht te huwen niet meer dan een bekrachtiging van een al lang bestaande feitelijke situatie; zeer veel soldaten hielden in de buurt van de garnizoenen een concubine erop na. Voorts zal de veranderde opstelling van de keizer ten opzichte van het elitekorps van de pretorianen eerder de discipline hebben bevorderd dan verslechterd.

De pretoriaanse garde had altijd als een soort lijfwacht van de keizers gefunctioneerd. De leden ervan kwamen gewoonlijk uit wat hogere sociale klassen dan de gewone legioensoldaten. Hun positie was ook aanzienlijk beter, want ervan afgezien dat zij niet in, soms onherbergzame, buitengewesten waren gelegerd maar in Rome, beschikten zij over diverse voorrechten. Zo hadden zij een hoge-

re soldij en een minder lange dienstdtijd dan de 25 jaar die de anderen onder de wapenen moesten doorbrengen voordat zij in aanmerking kwamen voor een pensioen. Severus heeft de wijze van re- cruterling voor de pretoriaanse garde veranderd. Voortaan kwamen de beste legioensoldaten in aanmerking lid te worden en daarmee werden de mogelijkheden voor gewone soldaten om carrière te maken binnen het leger aanzienlijk verruimd. Wij kunnen het derhalve wel met schrijvers als Cassius Dio en Herodianus eens zijn dat in de le- gers van de keizers de discipline een groter pro- bleem was geworden dan in de republikeinse le- gioenen, maar het is niet mogelijk daarvoor vooral één keizer, namelijk Septimius Severus, verant- woordelijk te stellen. Het is noodzakelijk naar an- dere verklaringgronden te zoeken. Dit overigens met te meer reden wanneer wij zien dat een aantal van de zojuist besproken gematigde maatregelen betreffende deserteurs al bestond in de tijd van keizer Hadrianus (begin 2e eeuw). Wij hebben ook gezien dat deze keizer het al nodig vond de mi- litaire discipline goddelijke status te verschaffen, een duidelijke aanwijzing voor het problematische karakter ervan.

Kenmerken discipline

Nu met grote zekerheid kan worden vastgesteld dat in het algemeen voor de keizertijd kan worden gesproken van een afnemende discipline moeten wij de belangrijkste elementen daarvan stuk voor stuk bekijken en vervolgens tot een verklaring van de veranderingen komen.

Geoefendheid werd gezien als een eerste vereiste van een gedisciplineerd leger, het vermogen vaste patronen ten uitvoer te brengen. Niet voor niets is het latijnse woord voor leger, „exercitus”, niets anders dan het verleden deelwoord van oefenen, exerceren. De soldaten moesten telkens bepaalde handelingen herhalen om daardoor een hoge graad van geschooldheid te bereiken. Bekend in dit verband zijn de inscripties uit Lambaesis, een garnizoensplaats in Noord-Afrika. Hierin worden de manoeuvres herdacht die door het locale le- gioen zijn gehouden ter gelegenheid van een in- spectiereis van keizer Hadrianus. Veel aandacht werd gegeven aan het ordelijk opstijgen van de ca- valerie en aan het werpen van speren in vaste for- maties. Een vast punt in de oefeningen was ook

het gebruik van houten staken in de grond om daarop verschillende zwaardslagen te beoefenen, een trainingmethode die het leger had overgenomen van de gladiatorenscholen. Wij mogen aannemen dat in een periode van vrede veel tijd werd gevuld met deze oefeningen. Romeinse schrijvers over militaire aangelegenheden gaven immers zonder uitzondering aan dat vrije tijd één van de grootste vijanden was van het militair bedrijf. Het verwekelijkte de soldaten die volgens deze auteurs eigenlijk continu dienden te worden beziggehouden. Ongetwijfeld gebeurde dat net als in onze dagen vooral ook door het laten uitvoeren van lange marsen. Van de Romeinse legioensoldaat werd geëist dat hij in staat was lange tochten te voet te maken met een zware bepakking. Schattingen naar het gewicht van deze bepakkingen variëren overigens van 15 tot 50 kg. Ze is in ieder geval zwaar genoeg geweest om de soldaten de vaste bijnaam van muli Mariani, muilezels van Marius (vermaard republikeins veldheer) te verlenen. De gewenste hardheid van de militairen werd naar de mening van de Romeinen vooral bedreigd door civilisatie. Zij toonden grote bezorgdheid over het gebrek aan beschaving bij de naburige Germanen, die alleen daardoor al volgens hen militair een be-

dreiging vormden. De filosoof Seneca schreef in de 1e eeuw dat het maar goed was dat de Germanen nog weinig rationeel en gedisciplineerd optraden want anders zou het Romeinse rijk spoedig zijn teruggebracht binnen de stadsmuren van Rome. Germanen waren immers nog niet verwekelijkt door enigerlei vorm van beschaving.

Wat daarmee vooral werd bedoeld maken talrijke voorschriften over de inkwartiering van militairen duidelijk. De militairen mochten vooral niet in steden of in de buurt van steden worden gelegerd omdat dat het gevaar van verwekelijking via deelneming aan het stadsleven meebracht. Stedelijk leven werd door de Romeinen op één lijn gezet met geciviliseerd leven en als zodanig gewaardeerd. Een luxueuzer bestaan werd voor soldaten als een kwaad gezien. Overeenkomstig deze opvattingen liet Hadrianus op zijn inspectiereizen tuintjes ompsitten en bomen ontwortelen, die soldaten in hun kampen hadden aangelegd voor voedsel en verfraaiing. Na Severus echter is daarvan geen sprake meer en begint het militaire leven meer te lijken op dat van de burgers. Zijn zoon Caracalla bijvoorbeeld stond toe dat het legioen, dat bij Alexandrië in Egypte was gelegerd, zich in die stad vestigde.

Septimius Severus met zijn zonen

Discipline en de ondergang

Er zijn historici die deze ontwikkelingen hebben beschouwd als de belangrijkste oorzaak voor de uiteindelijke ondergang van het Romeinse rijk. Steeds comfortabeler levend zouden de legioensoldaten niet meer opgewassen zijn geweest tegen de onbedorven Germanen. Dit lijkt een wat eenvoudige verklaring wanneer wij bedenken dat ook na de 2e eeuw de soldaten met vrij veel succes de grenzen nog lange tijd hebben verdedigd, ondanks het feit dat telkens afwisselende troonpretendenten ook nog een beroep op de legers deden voor onderlinge strijd.

Wanneer wij zoeken naar een specifiek militaire verklaring voor het verdwijnen van het rijk ligt het wellicht voor de hand méér te kijken naar de veranderingen resp. versterkingen die zich bij de Germanen hebben voorgedaan dan naar de verzwakking van de Romeinen. Zo hebben eerstgenoemden in de loop der tijden een veel betere wapening gekregen dan zij in de tijd van Augustus bezaten. Bovendien was hun eigen organisatievermogen sterk toegenomen door de steeds intensievere contacten die zij met de Romeinen hebben gehad. Hun optreden was daardoor vrijwel even gedisciplineerd geworden als dat van hun tegenstanders. Deze egalisering werd ongetwijfeld toch ook in de hand gewerkt door een achteruitgang van de discipline bij de Romeinse legioenen.

In een boek over de positie van de Romeinse burger versus die van de Romeinse militair komt de Amerikaanse geleerde McMullen tot de conclusie dat beide groepen in de late keizertijd steeds meer onderling verwisselbaar zijn geworden, omdat zij meer taken van elkaar hadden overgenomen. Zo vinden wij in de bouw en bij de constructie van kanalen en bruggen e.d. altijd veel militairen ingeschakeld omdat specifieke kennis op dit gebied vooral in het leger aanwezig was. Dergelijke niet specifiek militaire specialisaties hebben volgens McMullen ervoor gezorgd dat het oorspronkelijke overwicht van de legioenen op alle andere legers was verloren gegaan. De achteruitgang van de discipline is aantoonbaar en heeft zeker gevolgen gehad voor de verdediging van het rijk. Moeilijker lijkt McMullen's bewering dat het hier om een ontwikkeling gaat die in de laatste eeuwen van de keizertijd is opgetreden. De gegevens die hiervoor zijn besproken wijzen erop dat hiervan al in een

Legioen-
soldaat

vroeg stadium sprake is geweest. Bovendien is het moeilijk aantoonbaar dat er een drastische verslechtering is opgetreden in juist de 3e en 4e eeuw. Wanneer wij derhalve naar oorzaken daarvoor gaan zoeken zullen wij ons moeten beperken tot de factoren die al in de 1e eeuw aanwezig waren.

Verklaringen

Dat lijkt een aantal verklaringen, die zijn gegeven voor de achteruitgang in discipline, op losse schroeven te zetten. Het gaat hier in de eerste plaats om de stelling dat Septimius Severus de grote boosdoener zou zijn. Afgezien van de vraag of zijn hervormingen wel zo onverstandig waren, kunnen wij ons afvragen of hij niet was gedwongen het soldaat-zijn aantrekkelijker te maken.

Het was immers steeds moeilijker geworden nieuwe recruten te krijgen. Dit kan verdere verslechtering van de discipline in de hand hebben gewerkt, maar ook niet meer dan dat. Het proces van achteruitgang was immers al veel eerder begonnen. Om dezelfde reden kan aan een andere, bijna racistische, verklaring evenmin waarde worden toegekend. Dat is de gedachte dat de discipline in het leger is stukgegaan aan de steeds verder

gaande barbarisering van de soldaten. Volgens de Franse geleerde Pflaum bijvoorbeeld waren deze onbeschaafde mensen niet in staat tot een gedisciplineerd optreden en was daardoor de verdediging van het rijk onmogelijk geworden.

Het valt niet te ontkennen dat de samenstelling van het leger in de keizertijd is gewijzigd. Het was steeds moeilijker recruten te vinden uit het centrum van het rijk en daardoor kwamen de meesten uit de grensgebieden of zelfs uit stammen buiten de grenzen. Dat is echter weer een ontwikkeling geweest in een latere periode en ook de barbarisering kan geen beslissende factor worden genoemd. Verder valt natuurlijk nog te betwijfelen of er een verband kan worden gelegd tussen beschaving en militaire discipline. De Romeinen zelf zagen, zoals wij hebben gezien, daarin juist een probleem, en de goede militaire resultaten van de Engelsen in de 19e eeuw werden toch ook niet behaald door het beschaafde gedeelte van de bevolking.

Een derde factor die vaak wordt opgevoerd is de toegenomen humanisering van de samenleving. Deze humanisering wordt vooral afgeleid uit het werk van de grote stoïcijnse filosofen uit het begin van de keizertijd en ze zou bijvoorbeeld blijken uit het feit dat er een andere, veel minder harde, opstelling tegenover slaven werd ingenomen. Ten bewijze hiervan wordt altijd een serie wetten aangehaald waarin de handelwijze van meesters ten opzichte van hun slaven aan zekere restricties werd gebonden, waar hun macht vroeger ongebreideld was.

De invloed van het denken op de dagelijkse gang van zaken in de samenleving moet echter niet worden overschat. Zo zien wij dat bijvoorbeeld in de wijze van bestraffing van misdaden geen enkele verzachting is waar te nemen. Ook de beknotting van de macht van de slavenhouders is niet zozeer een teken geweest van toegenomen menselijkheid als wel van uiting van een steeds grotere centralisatie van de macht in de keizertijd. Hoewel de ontwikkelingen in het stoïcijnse denken dus wel in tijd gelijk lopen met de bovengeschetste ontwikkelingen in het leger mogen wij geen direct verband daartussen leggen.

Nog steeds is de vraag open waaraan wij nu precies die verzachting van discipline moeten toeschrijven. De voornaamste factoren zijn naar mijn

mening te vinden in de overgang van een dienstplichtigenleger naar een beroepsleger, zoals zich in de 1e eeuw v.C. heeft voorgedaan. Er moesten in het vervolg vrijwilligers worden gevonden die de bezwaren van het militaire bestaan van minder gewicht achtten dan de voordelen. Een gevolg hiervan was dat de eerste keizer, Augustus, al bepaalde voorrechten aan soldaten verschafte, bijvoorbeeld een pensioen na het volbrengen van de dienstdtijd. Een meedogenloos harde handhaving van de discipline zou ten nadele van het op peil houden van de recrutering kunnen hebben gewerkt. Sommige moderne schrijvers zijn het overigens niet eens met deze gedachte, onder verwijzing naar het vreemdelingenlegioen. Daar heeft immers de strikte discipline ook geen belemmering gevormd voor de aanwas van nieuwe legionairs. De specifieke positie van deze groep laat naar mijn mening echter geen vergelijking toe met de Romeinse situatie.

Verder is er onder de Romeinse beroepssoldaten een grote onderlinge solidariteit ontstaan, vooral

Keizer Augustus

in confrontatie met niet-militairen. Bekend is de zestiende en laatste satire van de grote Romeinse literator Juvenalis, waarin hij het lot beschrijft van de burgers die in conflict raakten met een soldaat. Zij werden niet alleen door militaire rechtbanken onrechtvaardig behandeld, maar kregen ook nog het gehele legerkamp over zich heen. Een dergelijke solidariteit zal zich ook hebben gemanifesteerd ten opzichte van de opperste legerleiding, die immers in de eerste twee eeuwen van onze jaartelling bestond uit halve amateurs. De legioenscommandant en zijn hoogste officieren kwamen uit de hoogste klassen van de samenleving en hun militaire functie was meestal slechts een van de stappen in hun maatschappelijke carrière.

Dit alles heeft ongetwijfeld ertoe bijgedragen dat zeer strenge straffen ter handhaving van de discipline minder gemakkelijk werden geaccepteerd. Bovendien heeft de steeds grotere differentiatie in rangen in het beroepsleger een aantal andere mogelijkheden tot straffen verschaft. Zo kon terugzetting in rang een veel voorkomende maatregel worden en ook bijvoorbeeld oneervol ontslag of inhoudingen op de soldij. Binnen het kader van een beroepsleger was het mogelijk lichtere alternatieve sancties te vinden waar vroeger al snel sprake moest zijn van extremere straffen, omdat andere mogelijkheden ontbraken.

Als laatste punt wil ik dan nog het feit noemen dat de legioenen een steeds belangrijker factor zijn geworden in de binnenlandse politiek. Hun steun was onontbeerlijk voor wie het leiderschap ambiëerden. Ook dit gegeven heeft natuurlijk betekenis gehad ten aanzien van de discipline.

Literatuur

- J. P. Brisson (Ed) — *Problèmes de la guerre à Rome*. Parijs/Den Haag (1969).
J. B. Campbell — *The emperor and the Roman army 31 BC - AD 235*. Oxford (1984).
E. N. Luttwak — *The grand strategy of the Roman empire from the first century AD to the third*. Baltimore/Londen (1976).

Slot

Wij mogen stellen dat de veel hardere houding tegenover dienstplichtigen in de republiek kan worden verklaard doordat dezen nog niet zo zeer als een aparte groep in de samenleving stonden. Dat betekende dat hun behandeling parallel liep met de wijze waarop normaal in de rest van de samenleving met mensen werd omgesprongen, met uiteraard wel een kleine aanpassing aan militaire wenselijkheden. Het beroepsleger heeft zich veel meer kunnen vormen tot een eigen lichaam binnen de samenleving, met zijn eigen normen. Voor de Romeinse situatie heeft dit het misschien wel verrassende gevolg gehad dat de beroepssoldaten discipline wat zachter zijn behandeld dan hun dienstplichtige collega's. Dat wil overigens niet zeggen dat hun effectiviteit als soldaat daardoor ook minder is geweest. Deze was zowel in de republikeinse periode als in de keizertijd over het algemeen zeer hoog, waarbij de mate van geoefendheid van het beroepsleger zelfs iets groter lijkt te zijn geweest. Dit lijkt aardig overeen te komen met de situatie in de 20e eeuw waarin over het algemeen het niveau van de discipline meer op functionaliteit dan op strakheid wordt beoordeeld. Een schijnbare verslapping van de discipline hoeft niet altijd vermindering van de gevechtskracht in te houden.

De steeds meer veld winnende idee overigens dat militairen soms beter worden gemotiveerd door positieve dan door negatieve sancties werd door de Romeinen begrepen en op ruime schaal toegepast. Daarnaast bleven zij zich altijd wel bewust van de uitspraak van Tacitus dat, in principe, een soldaat meer angst moest hebben voor zijn eigen legerleiding dan voor de vijand.

- R. McMullen — *Soldier and civilian in the later Roman empire*. Cambridge, Mass. (1967).
P. G. G. M. Schulten — Discipline in het leger der Romeinen. *Mil. Spect.* 150(1981)(2)57.
R. E. Smith — The army reforms of Septimius Severus. *Historia* 21(1972)481.
G. R. Watson — *The Roman soldier*. Londen (1969).
G. Webster — *The Roman imperial army of the first and second centuries AD*. Londen (1969).

Verkenningseenheden, een andere visie

Met belangstelling heb ik kennisgenomen van de andere visie op verkenningseenheden van Ikol Rens en maj Schouwstra (*Mil. Spect.* 155 (1976)(1)38). Een aantal elementen spreekt mij aan, zoals het gebruik van wielvoertuigen en de samenwerking met helikopters onder één bevel. Voorts heb ik enige kritiek die ik hieronder puntsgewijs naar voren breng.

1. Schrs staan een strikter onderscheid tussen verkennen en beveiligen voor. De verwijzing naar de Duitse doctrine onderbouwt dit onderscheid. De Amerikanen kennen blijkens de tekst geen nauwkeurige scheidslijn („to find the enemy and fight him”), waardoor hun werkwijze mij principieel verschillend van de Duitse lijkt. Schrs zijn daarover zelf niet duidelijk. In een en dezelfde alinea (blz. 40) lees ik: „Steeds weer blijkt dat verkennen en beveiligen begrippen zijn die zich niet laten scheiden” en: „onmogelijk (is) beide opdrachten door dezelfde eenheid gelijktijdig te laten uitvoeren”. Als ik het goed zie gaat de verkennende eenheid naar voren om bv. het contact met de vijand te herstellen, maar indien blijkt dat de vijand in onze richting oprukt moet er worden beveiligd. Mij dunk dat, als de verkennende eenheid op dat moment de middelen ontbeert om die zo verwante opdracht uit te voeren, er van flexibiliteit nauwelijks sprake is.

2. Enige moeite heb ik met het opnemen van RPV's in de organisatie van verkenningseenheden. Alleen

het algemene doel van de inzet van RPV- en verkenningseenheden is identiek, nl. (korthedshalve) het verzamelen van gegevens omtrent de vijand. Verkenningseenheden en RPV's steunen elkaar niet. De eerste zullen hun informatie primair t.b.v. de naasthogere tactische commandant verzamelen. De tweede zijn met name geschikt om gegevens in de diepte te verzamelen, in hoofdzaak t.b.v. vuursteun en (battelfield) air interdiction. In dit verband lijkt mij het mogelijke bereik van in ontwikkeling zijnde RPV's zeer conservatief geschat (30 km), en het beweerde bereik van verkenningvoertuigen (80 km; voor de vrw?) komt mij tamelijk gechoerd voor. Bij het gebruik van verkenningvoertuigen in de „stay behind”rol zet ik vraagtekens.

3. Het gebruik van wielvoertuigen spreekt mij, zoals gezegd, aan. Gezien de lichte bewapening en de beperkte terreinmogelijkheden twijfel ik echter aan de waarde van de aanbevolen Panhard & Levassorvoertuigen als hoofdinstrument van de verkenningseenheden. Zulke voertuigen zullen zich vrijwel steeds op de wegen moeten begeven, wat de uitvoering van de opdracht belemmert. Zelden zie ik in de vakpers pleidooien voor het toevoegen van terreinmotoren aan verkenningseenheden. De bruikbaarheid van zulke middelen in beboste en stedelijke gebieden draagt m.i. bij tot het flexibele optreden van verkenningseenheden.

4. Dat zelfde geldt in hoge mate voor het gecombineerde gebruik van de verkenningshelikopters en

-voertuigen. Door hun absolute terreinonafhankelijkheid en grote mobiliteit kunnen de helikopters in weinig tijd een groot gebied bestrijken. Doordat zij niet aan de naderingen van voertuigen zijn gebonden zijn zij moeilijk in het terrein te ontdekken en kunnen zich vaak verder naar voren begeven dan voertuigen. Het wekt dan ook enige verbazing dat schrs de rol van de heli terugbrengen tot het bewaken van de achtergebieden. Ongetwijfeld kunnen zij dat. De benodigde aantallen voor een continue bewaking zijn echter niet gering en uit het oogpunt van kosteneffectiviteit ligt een doelgerichte inzet voor de hand. Daarbij komt dat (deels al) bestaande radarsystemen zich veel beter voor dergelijke taken lenen. Het gebruik van helikopters als waarnemingshelikopters moet dan ook dringend worden afgeraden. Kleine helikopters zijn vooral geschikt in de verkenningrol. Merkwaardig is dat schrs de Amerikaanse types verkenningshelikopters noemen (zie blz. 46), hoewel die zich (althans nu nog) in vrijwel niets onderscheiden van de bij GPLV ingedeelde types. Al eerder (*Mil. Spect.* 154(1985)(5) 223) hebben elnt Heidema en ik gepleit voor het aanbrengen van betere optische middelen en een wapen ter zelfverdediging. Het ontbreken hiervan betekent echter geenszins dat onze heli's voor de verkenningrol onbruikbaar zijn.

Om kort te gaan, het artikel van Ikol Rens en maj Schouwstra biedt enkele interessante gezichtspunten; als alternatieve visie is het te weinig coherent. A. C. TJEKEMA, maj KLU

Beweging in het verdedigend gevecht

In hun inleiding van het uitermate lezenswaardige artikel (*Mil. Spect.* 155(1986)(2)57) spreken schrs over de wenselijkheid het tactische optreden aan te passen aan de gewijzigde omstandigheden op het gevechtveld. Deze wijzigingen zijn voor een belangrijk deel mede ont-

staan door reorganisaties in de Warschau-Pactstrijdkrachten. Ook de commandant daar zal zijn tactisch/operationele optreden hebben zien veranderen.

Teneinde de, hopelijk vele, aandachtige lezers geen onjuist beeld te geven omtrent het mogelijke WP-optreden, meen ik enkele kanttekeningen te moeten maken.

1. Op blz. 58 wordt bij de ondersteuning van aanvalsformaties de inzet van chemische middelen niet

vermeld. Het is realistischer — „worst case” — hiermee toch rekening te houden.

2. Vervolgens wordt in het daaropvolgende deel gesproken over „een ononderbroken voortgang van de gevechten, die moeten leiden tot snelle en diepe penetraties”; zie echter afb. 3C op blz. 63. De aanvallende divisiecommandant doet — in strijd met de WP-doctrine — datgene wat de verdediger goed uitkomt. Het tankregiment zal echter zijn aanval in de diepte in de richting van het divisieaanvalsdoel voortzetten. De 2e-echelonsregimenten staan op scherp om de voortgang van de aanval zo nodig te handhaven. Niet om te „Clausewitzten”, maar zo simpel is het. De divisiecommandant voelt daarbij de hete adem van zijn legercommandant in de nek, gereed om een 2e-echelonsdivisie in het eerste

ontstane gat in de verdedigingsstrook in te zetten.

Voorts wil ik de opmerking omtrent het intensieve gebruik van EOVMiddelen door het WP onderschrijven. Er kan en moet op diverse niveaus in het legerkorps worden gewerkt aan het opstellen van beschermende maatregelen in de vaste orders; het vervolmaken ervan kan later.

In het kader van de WP-Counter C3 onderschrijf ik het uitzenden van een gevechtstaf/vooruitgeschoven commandopost volledig.

Ten slotte wordt, op blz. 64, gerept van een verkenningspotentieel. Mocht dit al aanwezig zijn, dan blijft de vraag of die eenheid voor verkenningtaken is opgeleid, of niet reeds is ingezet voor andere taken.

A. MANTINGH, lkol cav

Materieeldienst-organisatie

De opvattingen rond de organisatie en de inzet van de materieeldienst van de KL zijn aan het veranderen. Uiteraard, zou ik zeggen, en elke bijdrage aan de discussie hierover is meegenomen. Als zodanig valt de publikatie van het artikel van de majs Cooke en Kroon (*Mil. Spect.* 155(1986)(2)69) alleen maar toe te juichen. Inhoudelijk heb ik echter wel het nodige commentaar.

Geconstateerd wordt dat in de huidige situatie de materieeldienst binnen de brigade niet is toegesneden op het gewenste optreden, en dat de divisie geen eigen logistieke verantwoordelijkheid heeft. Naar mijn smaak wordt hier echter voorbijgegaan aan het feit dat er juist bij de brigade sprake is van een materieeldienst op maat. Bovendien maakt de materieeldienst integraal deel uit van de brigade en daardoor kan de operationele commandant de inzet van de materieeldienst aanpassen aan het gewenste optreden. Indien deze directe relatie wordt verbroken zal dat m.i. alleen maar verstorend werken, zeker als daarvoor

ook nog extra personeel van de brigade moet worden ingezet!

De divisie is niet logistiek zelfstandig. LLC-eenheden worden onder bevel gesteld. Door toepassing van de modulaire opbouw worden echter ook die eenheden op maat gemaakt en zijn aldus toegesneden op het gewenste optreden.

Het doorbreken van wat in het artikel wordt genoemd de „eenheid van verantwoordelijkheid en organisatie”, en het door het operatiegebied trekken met een soort Wegenwacht lijkt mij geen realistische gedachte:

- de aanwezige materieeldienstcapaciteit, zowel op personeels- als op materieelgebied wordt versnipperd;
- de improductiviteit door de verplaatsingen van de herstelcapaciteit zal toenemen;
- t.a.v. de inzet van logistieke groepen zullen informatieproblemen ontstaan;
- de gevechtshandelingen worden gehinderd door rondtrekkende logistieke groepen;
- de middelen voor het instellen en laten functioneren van diagnose- en herstploegen ontbreken; indien een herverdeling van middelen al mogelijk zou zijn dan is nauwelijks te verwachten dat b.v. een pantservoertuig per ploeg voldoende is;

— het in vredestijd onderbrengen van niet-oorlogsonderhoud buiten het legerkorps zal leiden tot een niet optimale capaciteitsbenutting.

Op dit moment wordt een reorganisatie van de materieeldienst uitgevoerd. Het stapelen van reorganisatie op reorganisatie moet worden ontraden. Het is derhalve zinvoller binnen de nu in ontwikkeling zijnde structuur te kijken naar de resterende knelpunten, zoals de veel te geringe bergings- en afvoercapaciteit, de kwetsbaarheid van de bevoorrading, de informatieproblematiek en de kwalitatieve vulling van de organisatie.

Over de bevoorrading wil ik nog wel iets zeggen. Afvoer van defect materieel naar de DSE moet zo snel mogelijk gebeuren. Bij de DSE moet zoveel mogelijk de beschikbare capaciteit worden benut (minimalisatie van de verplaatsingen).

Ondanks de onzekerheid m.b.t. het herstel aanbod en de kwetsbaarheid van de bevoorrading is het noodzakelijk de onderhoudstijd kort te houden en de afvoer van defect materieel naar een hoger onderhoudsniveau tot een minimum te beperken. Teneinde op de kwetsbaarheid van de bevoorrading in te spelen dient naar mijn mening een gesystematiseerde vorm van kannibalisatie te worden voorbereid („repair by replacement”). Beter 7 van de 10 aangeboden systemen snel terug en 3 (eventueel tijdelijk) op de schroothoop dan afhankelijk zijn van bevoorrading en reparatie („forward repair”). J. VAN DER KROGT, maj td

Verkenningseenheden, een andere visie

In de kritiek van maj Tjepkema gaan vragen ter verduidelijking schuil. Het is voor een goed begrip uiterst belangrijk te weten wat onder verkennen, bewaken en beveiligen wordt verstaan. Wij hebben zeer bewust de Duitse en Amerikaanse zienswijze aangehaald om aan te geven dat aan deze begrippen een verschillende inhoud wordt gegeven.

Wij verstaan onder verkennen „het verzamelen van gegevens over de vijand die nodig zijn voor het besluitvormingsproces op de verschillende niveaus”. Deze verkenningsactiviteiten moeten derhalve vooral zijn gericht op de vijandelijke tweede-echelonsbataljons en -regimenten; ergo: er dient in de diepte te worden verkend.

Voor deze verkenningsactiviteit denken wij grondgebonden verkenningsvoertuigen te moeten inzetten. Wij zien daarbij geen (ondersteunende) taak voor helikopters, omdat een ander verkennend optreden is vereist. Er wordt nl. zoveel mogelijk uit statische posities gewerkt, en de verplaatsingen zullen vooral bij duisternis plaatsvinden. De uitvoering is gebaseerd op het principe zien zonder gezien te worden. Dit is niet de Amerikaanse visie. Het gebruik van andere opsporingsmiddelen moet daarbij niet te snel als onmogelijk worden aangemerkt. Als maj Tjepkema zegt dat de RPV met name geschikt is om gegevens in de diepte te verzamelen heeft hij gelijk. Wij willen die daarvoor ook gebruiken. Hij ziet het gebruik ech-

ter beperkt t.b.v. vuursteun en air interdiction. Dat komt ons te beperkt voor. Ons zijn op dit moment geen gegevens bekend waaruit zou blijken dat een RPV op een grotere afstand dan 30 km kan worden ingezet. Maj Tjepkema blijkt ook niet, gelet op het gebruik van het woord „lijkt”. Inzet van verkenningsvoertuigen tot een diepte van 80 km komt hem gechargeerd voor. Wij kunnen meedelen dat de Duitsers tot ca. 75 km gaan, waaruit blijkt dat deze afstand niet zo irreëel is. Tot zover het begrip verkennen en enkele uitvoeringsaspecten.

Bewaken is een activiteit die is gericht op het tijdig waarschuwen voor een vijandelijke dreiging, beveiligen is gericht op het verschaffen van tijd en ruimte. Om te beveiligen moet eerst worden bewaakt. Het verschaffen van tijd en ruimte vergt andere middelen dan het bewaken. Het verkennen zoals hierboven is beschreven en het bewaken vergen nagenoeg dezelfde middelen. Om te bewaken moet ook worden „verkend”, maar deze verkenningsactiviteit is van een andere aard. Om verwarring met het begrip verkennen te voorkomen noemen wij dit bewaken. Deze activiteit is nl. primair gericht op de eigen eenheid. Als maj Tjepkema schrijft over

„verkenning” dan heeft hij het over iets dat wij „bewaking” noemen. Helikopters kunnen zeer goed voor deze „bewaking”, worden ingezet ter ondersteuning van de grondgebonden beveiligingseenheid, waarbij de opdrachten in nauwe samenwerking met de „bewakingseenheid” moeten worden uitgevoerd. Wij brengen derhalve de taak van de helikopter niet terug tot het bewaken van achtergebieden, maar zij kunnen daarbij wel een ondersteunende functie vervullen. Voor het vervullen van een permanente zelfstandige bewakingsfunctie zijn helikopters niet geschikt.

Alhoewel door te verkennen in een zekere beveiliging wordt voorzien, wordt niet beveiligd door alleen te verkennen. De begrippen hebben weliswaar een nauwe relatie met elkaar, maar de uitvoering dient, gezien de doelstelling en de benodigde middelen, te worden gescheiden. Om onder meer deze redenen staan wij het formeren van speciaal daartoe opgeleide verkennings- en bewakingseenheden voor. De kritiek van maj Tjepkema geeft aan dat begripsverwarring tot verbazing kan leiden en de coherentie in een artikel niet wordt doorzien.

A. RENS en K. C. SCHOUWSTRA,
resp. lkol en maj huz

Beweging in het verdedigend gevecht

Graag reageer ik uit naam van de drie scribenten op de kanttekeningen van lkol Mantingh. Inderdaad werd bij het behandelen van de aanvalsconceptie niet (verder) ingegaan op de inzet van chemische middelen. Deze dreiging werd aan de orde gesteld bij het beschrijven van het moderne gevecht (blz. 57). Wij sloten hierbij aan op het gestelde in VR 2-1386, Gevechtshandleiding, waar nbc-verdediging als één van de algemene taken wordt geschetst.

De commandanten worden geacht steeds met een onverwachte inzet van chemische en nucleaire middelen rekening te houden (pt 1004,

2240, 2255, en hfdst. 26). Ook in de ATP-35 (A), Land force tactical doctrine, wordt deze opzet gevolgd. Het is overigens moeilijk aan te geven in hoeverre de onderkende „worst case” zich werkelijk en overal zal voordoen. Juist door het ontbreken van een balans in chemische middelen moet het Warschau-Pact bij een eventuele inzet rekening houden met moeilijk voorspelbare reacties. Op het door ons beschreven niveau van het gevecht speelt nog een tweede probleem bij de inzet van chemische wapens. In het beweeglijk gevoerde gevecht wordt het incalculeren van de gevolgen van inzet moeilijker naarmate de factoren tijd en ruimte meer beperkingen opleggen of minder beheersbaar worden.

Of en in hoeverre afb. 3C feitelijk een verkeerd beeld toont van het

optreden van de tegenstander is moeilijk aan te geven. Een aantal vooronderstellingen bleef, zoals vaak bij het illustreren van situaties, verhuld. In dit geval verdienen aanvalsplan van het leger, aanvalsdelen en aanvalsrichting van de divisies, hindernissen in de diepte en inzicht in „zijn” informatie over „onze” locatie en sterkte, aandacht. Wij wilden enkele voor de brigade relevante problemen illustreren; om deze reden werd aan een flankdreiging aandacht besteed.

Wij onderschrijven dat het WP zijn elementen doelgericht zal inzetten en succes zal trachten uit te buiten om, zoals wij op blz. 58 stelden, te komen tot „snelle en diepe penetraties in vijandelijk gebied en tot een

spoedige desorganisatie van een verdediging”.

Het verkenningspotentieel wordt ook door ons als knelpunt onderkend. Een commandant heeft voor de uitvoering van zijn opdracht informatie nodig. Alleen dan kan hij risico's onderkennen, schatten en tegemoet treden. De eenheden die in gevecht zijn kunnen niet tegelijkertijd gericht verkennen; middelen van de lagere commandant mogen alleen met uiterste terughoudendheid worden geclaimd, en middelen van de hogere commandant zullen in beginsel worden ingezet op grond van zijn behoefte. Wij constateren dat *elke* commandant behoefte heeft aan verkenningspotentieel om voldoende geïnformeerd te zijn en te blijven. J. M. J. BOSCH, maj cav

Materieeldienst-organisatie

De reactie van maj Van der Krogt omvat onze inziens vier aspecten waarop wij achtereenvolgens willen reageren. De eerste twee betreffen de aanleiding die ons ertoe heeft bewogen de materieeldienst niet te organiseren volgens de huidige organisatie:

- het binnen de brigade niet zijn toegesneden van de materieeldienst op het gewenste optreden, en
- het ontbreken van een logistieke verantwoordelijkheid op divisieniveau.

Onder het gewenste optreden dient in dit geval nadrukkelijk te worden gelezen het optreden met versterkte dan wel gemengde voorbataljons (VR 2-1387 pt 1258, 4751 en 6710) en de wenselijkheid bij de manoeuvrevorm „overlappend” in het vertragend gevecht te beschikken over vier manoeuvre-elementen (VR 2-1387 pt 5222).

Aangezien in de huidige situatie voor elke gevechtseenheid binnen de brigade een herkenbaar herstel-element binnen de herstelcompagnie aanwezig is, kan men, zoals maj Van der Krogt heeft gedaan, concluderen dat dit een materieeldienst op maat is. Deze elementen zijn

echter niet geëquipeerd om steun voorin te leveren indien de brigade anders dan met organiek samengestelde bataljons optreedt. De operationele commandant kan in de huidige situatie derhalve wel de wens uitspreken dat de materieeldienst wordt aangepast aan het gewenste optreden, de middelen laten die aanpassing echter niet toe. Daarenboven wordt in de door ons beschreven situatie de directe relatie niet verbroken, en is evenmin extra personeel nodig. De middelen zijn in onze optie anders verdeeld en daarenboven gesitueerd in een organisatie van de manoeuvre- en gevechts-ondersteunende eenheden die afwijkt van de huidige organisatie. Mogelijk dat bovenstaande adstructie maj Van der Krogt op andere gedachten brengt.

Met betrekking tot het niet logistiek zelfstandig zijn van de divisie heeft maj Van der Krogt geconstateerd:

- dat LLC-eenheden onder bevel worden gesteld, en

- dat door toepassing van de moderne opbouw deze eenheden op maat kunnen worden gemaakt en alsdan zijn toegesneden op het gewenste optreden.

Deze constatering spreken wij niet tegen, maar daarmee is de divisie nog steeds niet logistiek zelfstandig, hetgeen impliceert dat de divisiecommandant voor de uitvoering

van de logistiek nog altijd afhankelijk is van een extern commando.

Het volgende aspect betreft de „eenheid van verantwoordelijkheid en organisatie”. Maj Van der Krogt verbindt hieraan de suggestie dat met een soort Wegenwacht door het operatiegebied wordt getrokken. Deze suggestie kan slechts zijn gestoeld op onze visie m.b.t. de wijze waarop de gevechtsteams worden voorzien van materieeldienststeun, en wel door het toevoegen van pantserherstelploegen die worden geformeerd en uitgezonden door een herstelteammanoeuvre-eenheid.

Grondgedachte hierbij is om in plaats van materieeldienstcapaciteit (lees onderhoudsgroep) van huis uit bij de gevechtsteams in te delen, de herstelploegen eerst te formeren indien bekend is op welke wijze de gevechtsteams zijn samengesteld. Dat impliceert een andere wijze van groeperen, doch zeker niet een versnippering van de middelen. Verplaatsing van herstelcapaciteit anders dan in het kader van het volgen van de manoeuvre van een GT vindt slechts plaats in de voorbereidingsfase, zodat improductiviteit door verplaatsingen tot een minimum wordt beperkt, waarmee de suggestie dat de gevechtshandelingen hinder ondervinden van rondtrekkende logistieke groepen tevens wordt gelogenstraft. Wellicht zullen er communicatieproblemen ontstaan; die zullen echter niet groter zijn dan in de huidige situatie.

Over de „ontbrekende” middelen zij gesteld dat het gaat om diagnose bij storingen als gevolg van vijandelijk optreden. Derhalve kan de uitrusting beperkt blijven tot eenvoudige meetinstrumenten, aangevuld met eenvoudig gereedschap en materialen voor het uitvoeren van noodreparaties. Deze materiële beperking, gevoegd bij de personele beperking, is voor ons reden om aan te nemen dat één pantservoertuig per ploeg voldoende is.

In het laatste aspect zien wij voorstellen van maj Van der Krogt ter verbetering van de huidige situatie, voorstellen die wij inhoudelijk zeker onderschrijven doch die o.i. buiten het kader van ons artikel vallen.

S. COOKE en J. KROON, maj's td

Entscheidung im Mittelmeer

Die südliche Peripherie Europas in der Deutschen Strategie des Zweiten Weltkrieges 1940-1942, door R. G. Reuth, 277 blz., geïll. Uitg.: Bernard & Graefe, Koblenz, 1985. Prijs: DM 52,-.

In dit voortreffelijke boek wordt de Duitse strategie in het Middellandse-Zeegebied in een zeer ruim kader geplaatst. De auteur (1952) studeerde geschiedenis aan de Universiteit van Keulen en promoveerde in 1983 bij prof. Hillgruber. Thans is hij als redacteur werkzaam bij de Frankfurter Allgemeine Zeitung.

Zoals de ondertitel reeds aangeeft wordt in dit boek de periode 1940/42 behandeld. Na een korte inleiding, waarin het doel en de methodiek van het boek worden uiteengezet, behandelt schr. in korte overzichtelijke hoofdstukken de Duitse strategie voor het Middellandse-Zeegebied. Eigenlijk kan men niet van de Duitse strategie spreken omdat verschillende personen en belangengroeperingen aan deze strategie, afhankelijk van de ontwikkelingen op politiek en militair gebied, gestalte gaven. Daar waren Hitler en het OKW, het OKH, de Duitse Kriegsmarine en de Luftwaffe, Mussolini en het Italiaanse Comando Supremo en, last but not least, de Duitse veldmaarschalken Kesselring en Rommel. Al naar gelang de omstandigheden werkten zij elkaar tegen of niet. Ruime aandacht besteedt schr. aan het belang van Malta en de Duitse pogingen dat eiland in bezit te krijgen. De invloed van operatie

Barbarossa, de slag om de Atlantische Oceaan en de oorlog in het Verre Oosten op de ontwikkelingen in het Middellandse-Zeegebied worden op een duidelijke wijze weergegeven. Een belangrijk thema dat als een rode draad door het boek loopt is de relatie Hitler-Engeland. Tot in juni 1942 hoopte Hitler met de Britten tot een vergelijk te komen. Met name Rommel en de Duitse marineleiding speelden hierop duidelijk in ten einde eigen doelstellingen te kunnen verwezenlijken. Dat Rommel bij het OKH en de Italiaanse legerleiding niet direct goed „lag” is natuurlijk bekend. De auteur weet dit alles echter op een uiterst deskundige wijze verder uit te diepen. Zo wordt ook veel aan-

dacht besteed aan het zeer subtiële optreden van Kesselring. Over de oorlogvoering in het Middellandse-Zeegebied is al zeer veel gepubliceerd. Dat wil echter niet zeggen dat hier sprake is van een overbodig boek. Integendeel. Voor ieder die belang stelt in de problematiek van de bondgenootschappelijke oorlogvoering, en in de samenwerking tussen land-, zee- en luchtmacht, is dit boek een must. Aan de studie ligt een zeer uitvoerig literatuur- en bronnenonderzoek ten grondslag. Rest ten slotte te vermelden dat, zoals men van de uitgever gewend is, de uiterlijke verzorging van het boek niet onderdoet voor de inhoud.

drs. J. W. M. SCHULTEN, lkol vbdd

Bristol F2B fighter, king of two-seaters

door C. Bowyer, 128 blz., 164 afb. Uitg.: Ian Allen Ltd, Weybridge, 1985. Prijs: £ 10,95.

Chaz Bowyer heeft als een van de geschiedschrijvers van het Royal Flying Corps en de Royal Air Force een indrukwekkende lijst van boeken op zijn naam. Behalve algemene beschrijvingen van het wel en wee van de Britse luchtmacht blinkt hij in het bijzonder uit door een bepaald vliegtuigtype als centraal thema te kiezen en dit tot in alle finesses te behandelen, aanvangende bij de tekentafel, via de ingebruikstelling en de operaties naar de onvermijdelijke schroothoop. Dit boek heeft als centraal thema de Bristol fighter, een tweedekker, ontwikkeld in de Eerste Wereldoorlog als reactie op de vele verliezen aan vliegers en vliegtuigen van het Royal Flying Corps in de eerste maanden van dat conflict. Schr. heeft de complete carrière van de „Brisfit” bestudeerd; een type vliegtuig dat van 1916 tot 1932 deel uitmaakte van de Britse slagkracht in de lucht en jaren later nog werd gebruikt voor civiele doeleinden. Dat, in een tijd waarin reeds sprake was van revolutionaire ontwikke-

lingen in de luchtvaart, een dergelijk type vliegtuig zolang deel bleef uitmaken van de inventaris, bewijst dat het ontwerp op zich zelf revolutionair was en beschikte over een aanzienlijk groeipotentieel. Reeds in de Eerste Wereldoorlog werd met de Brisfit geopereerd op hoogten tussen 18.000 en 23.000 voet. Een koele en adembenemende affaire wanneer men bedenkt dat de vlieger en de waarnemer/schutter in open cockpits zaten zonder zuurstofmasker. Behalve aan de operaties in de Eerste Wereldoorlog aan het westelijke front, in Italië en het Midden-Oosten, besteedt schr. ook aandacht aan latere operaties in het Midden-Oosten en India (1918/32). Voorts wordt een hoofdstuk gewijd aan het gebruik door de luchtmacht van andere landen: Polen, Griekenland, Canada, Nieuw-Zeeland, Ierland en België. Ook het civiele gebruik komt aan de orde en het boek wordt afgesloten met een aantal indrukken van vliegers over het vliegen met de Brisfit. Samenvattend: aan te bevelen voor de gevorderde (militaire-)luchtvaartenthousiasten.

W. C. LOUWERSE, cdre KLu

